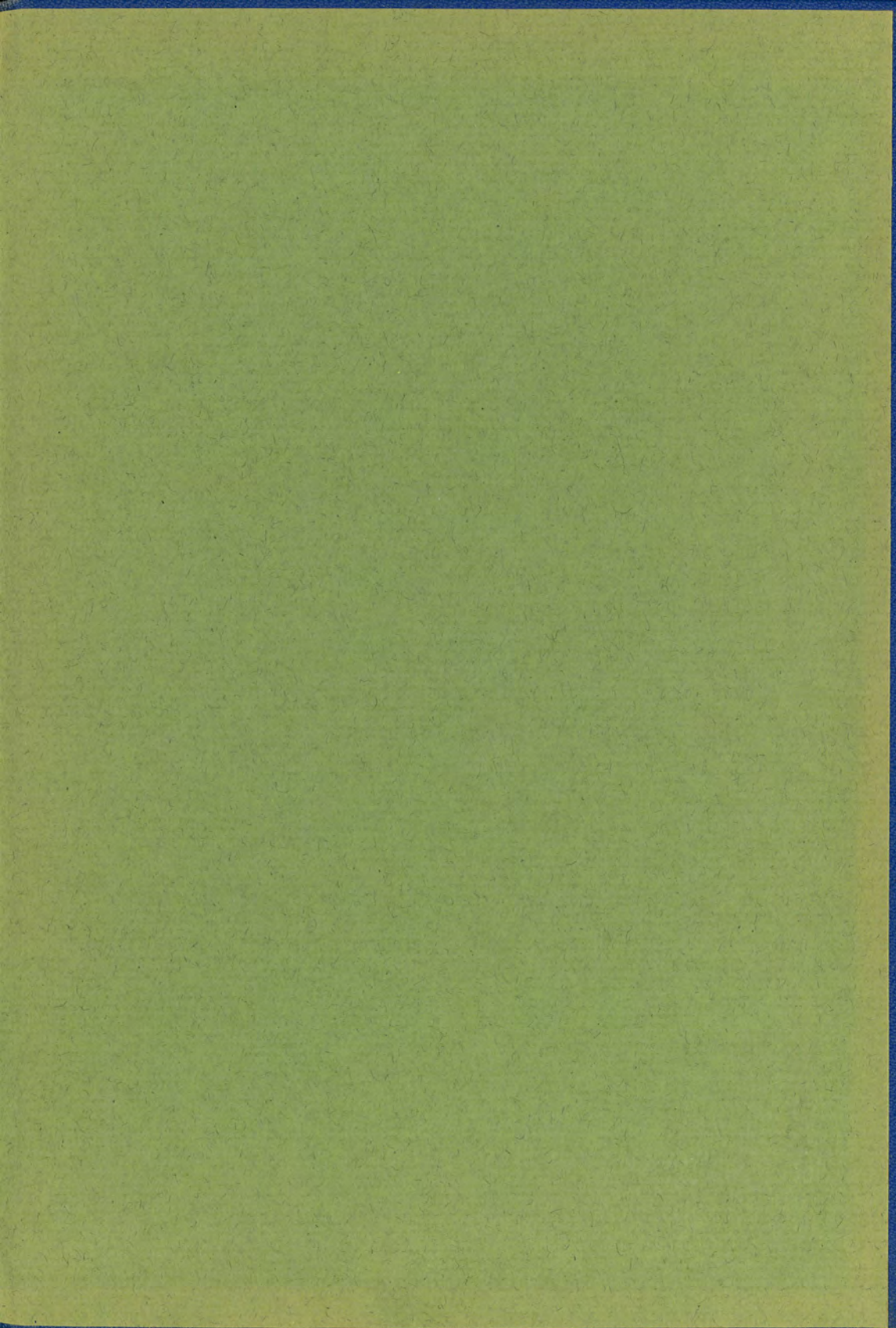

ספר זכרון ספר אפקאוו

ספר זכרון סטראפקאוו

די היסטאריע פון דער שטאָט סטראַפקאוו

פון זינט די קהילה האָט זיך געגרינדעט ביז דעם יאָר 1914,
ווען די ערשטע וועלט מלחמה האָט אויסגעבראָכען אין אונזער דור

אויספירלעך באַשריבען

פ ו ן

אברהם אביש הכהן ווייטשטיין

570 וועסטמינסטער ראוד

ברוקלין, ניו יארק

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

שנת תשכ"ה

PUBLISHED BY
A. Weinstein
570 Westminster Road
Brooklyn, N. Y.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

PRINTED IN U.S.A. BY
DEUTSCH PRINTING & PUBLISHING CO.
150 MARCY AVENUE, BROOKLYN 11, N. Y.

ה ק ד מ ה

„סטרעפּקאוו“ איז דער נאָמען פון דעם שטעטל וואו איך בין געבוירען, און דאָרט האָב איך פאַרברענגט מיינע קינדער יאָרען. אין סטרעפּקאוו האָבען געוואוינט אַרום 300 אידישע משפחות, און מיט דער הילף פון השם יתברך און אַ דאָנק דער ליבעראַלער עסטרייכישער רעגירונג, מיט פראַנץ יאָזעף אַלס קעניג, האָבען אידען דאָרט געלעבט אַ אידיש קהילה לעבען פאַר איבער הונדערט יאָר אין שלום, ביז דער שטן חמשתית, די דייטשען ימח שמם, האָבען אויף אַ ברוטאַלען אופן אומגעברענגט אַלע אידען, און פאַר אונז עקזיסטירט נישט מער אונזער באַליבט שטעטל סטרעפּקאוו.

און ווייל די עראַינערונגען פון מיינ יוגענט און פון מיינ געבורט שטעטל סטרעפּקאוו איז מיר ליב, און אויך די מענטשען זענען מיר ליב געווען און איך קען זיי נישט פאַרגעסען, האָב איך אַלעמאַל געוואָרט און געשמרעכט צו הערען אַז עמיצער האָט אָנגעשריבען אַ בוך און געשילדערט וויאָזוי עס האָט זיך געלעבט דאָרט, און עס זאָל נישט פאַרגעסען ווערען די הייליגע עראַינערונג פון אונז, און אויך פאַר די קומענדיגע דורות זאָל אַמווייניגסטענס דער הייליגער נאָמען בלייבען פאַראַייביגט, און זאָל אונזער באַליבטע שטאָט סטרעפּקאוו ווערען געציילט צווישען די אַנדערע אידישע שטעט און שטעט-לעך וועלכע האָבען מיטגעמאַכט דעם זעלבען גורל. — אָבער ליידער איך האָב נישט געהערט פון קיינעם אַז עמיצער האָט עפעס געמאַן וועגען דעם. האָב איך ביי מיר געטראַכט, ווי אונזערע חכמים האָבען אונז געלערנט „ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש“ און איך האָב אויף זיך גענומען די אויפגאַבע צו ערפילען מיינ פליכט וואָס איך דאַרף טאָן. און איך בעט צו השי"ת ער זאָל מיר העלפען טאָן דאָס בעסטע, ווייל מיינע כוחות זענען באַשרענקט.

מיינע ידיעות וואָס עס איז פאַרגעקומען אין סטרעפּקאוו אין די פריערדיגע יאָרען, האָב איך זיך ערוואַרבען דורך דעם וואָס איך בין אויפגעצויגען געוואָרען ביי מיינ זיידע און באַבע ר' יהודא און טויבע וויינשטיין ע"ה. ביי זיי אין הויז האָבען די שכנים גע-דאווענט אַלע פרייטאָג צו נאַכטס קבלת שבת, שלש סעודות און אויך מלות מלכת.

איך האב געהערט דערציילען א סך מעשיות פון גוטע אידען, איך האב אויך געהערט דערציילען פארשידענע פאסירונגען וואס זענען פארגעקומען אין סטראפקאו אין פארשידענע צייטען. אייניגע זאכען וואס זיי האבען אליין איבערגעלעבט, און זאכען וואס זיי האבען געהערט פון אנדערע, אז די און די געשעעניש האט פאסירט אין סטראפקאו אין פארשידענע צייטען און אומאליגע יארען.

אויך מיין ליבע און טייערע באבע מויבא ע"ה פלעגט האבען פארגענוגען מיט מיר צו רעדען און דערציילען זאכען פון אומאליגע צייטען. זי האט געבעך געפילט אז די צייט איז נאָענט און אויך איך וועל זי פארלאזען. מיין פאטער — איר איינציג קינד — האט נישט געהאט קיין פרנסה פאר זיין פאמיליע אין דערהיים, איז ער אוועק קיין אמעריקע. מיט דריי יאר שפעטער איז מיין מאמע מיט די קינדער געפארען, נאר איך בין געבליבען ביי מיין זיידע און באבע. ווייל איידער מיין מאמע איז אוועקגעפארען קיין אמעריקע האט זי געפרעגט ביי דעם שיניעווער רבי'ן רבי יחזקאל'ע האלבער-שטאם זצ"ל, צי זאל זי מיך אויך נעמען קיין אמעריקע, און ער האט איר גע'עצה'ט זי זאל מיך לאזען אין דער היים, איך זאל לערנען. און מיין טייערע באבע האט אויף זיך גענומען די אויפגאבע מיך צו נעמען אין איר הויז און אויף מיר אכטונג צו געבען. איך ווייס ווי שווער דאס איז איר אנגעקומען, זי האט דאס אבער געמאן מיט ליבשאפט. און ווען איך בין שוין בר מצוה געווארען האט זי געפילט אז מיין טאטע און מאמע וועלען מיך נעמען צו זיי, איז זי געזעסען מיט מיר און גערעדט צו מיר און מיך געבעטען איך זאל אן איר נישט פארגעסען. און אלעס וואס זי האט מיט מיר גערעדט איז מיר געבליבען אין זכרון.

דאס מאטעריאל פון די גאר ערשטע יארען פון דער סטראפ-קאווער קהילה האב איך גענומען פון דעם ספר „תולדות איש ח"י" פון דעם מחבר דער איידעלער און געלערנטער הרב אברהם מאיר איזראעל שליט"א.

איך האָף אז מיין קורצע באשרייבונג וועט זיין אנגעלייגט ביי די וואס שטאמען פון סטראפקאו און ביי אלע ביי וועמען דער נאָמען סטראפקאו האט א באדייטונג.

צו מיינע זעהר חשוב'ע לאנדסלייט!

דער געדאנק צו שרייבען וועגן סטראפקאוו איז געווען מאטאווירט נאָר לשם מצוה אָן קיין שום אנדערע כוונות, און מיט גרויס פיזישע אָנשמרענגונג איז מיר בע"ה געלונגען אָנצושרייבען און צו דערמאָנען דעם איד וואָס שטאַמט פון סטראפקאוו, וואָס זיין זיידע און עלטער זיידע האָבען דאָרט געוואוינט, אַז ער זאָל וויסען „מאין באת“, און עס וועט אים דינען ווי זיין יחוס בריוו. אויך ער וועט האָבן וואָס איבערצולאָזען „לאחר מאה ועשרים שנה“, צו זיינע קינדער, זיי זאָלען וויסען פון וועלכע שטאַט זייערע עלטערען שטאַמען, און ווער זיי זענען געווען? חשוב'ע טייערע אידען, וואָס זענען געווען באַוואוסט אין די וועלט אַלס „בני תורה“ און בעלי מעשים טובים!

אויך איז מיר ב"ה געלונגען אַז אין דעם ספר סטראפקאוו זאָל זיין אַ בריוו פון דעם שינעווער צדיק, מיט זיין אייגענעם „כתב-יד“, בכדי אפילו אידען וואָס שטאַמען נישט פון סטראפקאוו, נאָר זענען חסיד'ישע אידען, וועלען אויך הנאה האָבען צו האָבען אין זייער הויז דאָס ספר, צוליב די רבנים וואָס זענען געווען אין סטראפקאוו ווייל זיי זענען געווען וועלט-באַרימטע צדיקים. און צוליב דעם בריוו פון דעם שינעווער צדיק, וועלען שינעווער חסידים אוודאי אַפשאַצען דעם „יקר המציאות“ אַז עס איז אַ סגולה צו האָבען אַזא אוצר אין הויז.

און ווען עס איז מיר בע"ה געלונגען נאָך אַ פאָר יאָר פאַרשען און אַרבעט, און איך האָב ערשט דערזען אַז צו לאָזען דאָס פרינטען און האָבען עס אין אַ בוך-פאַרעם, שטייט מיר פאָר פרישע שוועריגקייטען, ראשית האָב איך געוואלט אַז דאָס ספר זאָל זיין געפרינט ביי אידען שומרי שבת, און אַזוי ווי איך האָב נישט געוואלט מאַכען מער ווי איך דענק עס וועט זיין אַ פערלאַנג דערויף, האָב איך אויסגעפונען אַז איך וועל דארפן באַצאָלען צוויי-מאַל אַזויפיל ווי ווען איך זאָל אַרדערן אין די טויזענטער. בעט איך אייך איר זאָלט מיר נישט חושד זיין אין וועלען

מאכען ריוח, ווייל עס איז דא אויך אנדערע אויסגאכען אויסער דאס דרוקען.

אזא ארבעט ווערט געווענטליך געמאכט פון א רבים, פון א חברה — א סאסיעטי. אבער איך האב מיך אליין אונטער גענומען, ערווארטענדיג אז עס וועלען זיך געפינען אייניגע פון די לאנדסלייט וואס וועלען פילען דעם חוב וואס עס ליגט אויף זיי און ביישטייערען צו דער אונטערנעמונג.

אברהם אביש ווינשטיין

(פאטאקאפיע פון א בריוו פון הייליגען שינעווער רב זי"ע)

ספר זכרון סטראפקאוו

צו דער געשיכטע פון סטראפקאוו

סטראפקאוו איז געווען א קליין שטעטעל אין דעם בעצירק זעמפלעין פון אלט אונגארן. נאך דער ערשטער וועלט מלחמה איז עס געווארען צוגעשלאסען צו טשעכאסלאוואקיי.

די אלגעמיינע אידישע באפעלקערונג איז געווען אין יענע צייטען אן ערך פון 300 אידישע פאמיליעס, אבער דער נאמען סטראפקאוו איז געווען באוואוסט אין א גרויסען טייל פון עסטרייך און אויך אין אונגארן צוליב אירע בארימטע רבנים גאונים און צדיקים, ווי אויך מיט איר פרומער קהילה וואס איז באשטאנען פון גרויסע ערליכע אידען, תלמידי חכמים ובעלי מעשים טובים.

געאגראפיש איז די שטאט געלעגען ארום 4 מייל פון דער גרענעץ שטאט מעזילאברייך, וואס איז אויך שוין געווען אויף דער אונגארישער זייט. אין יענע צייטען האט די באן דארט געענדיגט איר ליניע פון עסטרייך, און די אונגארישע באן האט דארט געענדיגט אירע, פון אונגארן. די פאסאזשירען וואס האבען געוואלט פארזעצען זייער רייזע פון עסטרייך קיין אונגארן, האבען געדארפט איבער-שטייגען פון דער עסטרייכישער באן אויף דער אונגארישער. און אויך די וואס האבען געוואלט פארזעצען זייער רייזע פון אונגארן קיין עסטרייך האבען געדארפט איבערשטייגען אויף דער עסטריי-כישער באן.

סטראפקאוו איז געווען די צווייטע שטאט אין אונגארן אין יענער געגענט.

די צייט ווען די סטראפקאווער קהילה איז געגרינדעט געווארען איז נישט באוואוסט, ווייל די ארכיווען פון דער קהילה זענען פאר-ניכטעט געווארען. פאסירט האט דאס ארום דעם יאר תרס"ד (1905). ביז יענעם יאר פלעגען אידען — און להבדיל גוים — ווער עס האט נישט געוואלט זיין זון זאל גיין דינען אין מיליטער, איז געגאנגען

צום דאָקטאר גרינפעלד, און ער דער דאָקטאר האָט געהאַלטען די מאַטריקלעך פון אַלע מענטשען וואָס זענען געבוירען געוואָרען, און אויך דעם דאָטום ווען זיי זענען געשטאַרבן. און ווען מ'איז דורכגעקומען מיט אים, האָט ער געענדערט דעם דאָטום פון געבורט און מען האָט דעם יונגענמאַן נישט גענומען צום מיליטער.

אזוי איז דאָס אָנגעגאַנגען פאַר אַ סך יאָרען. ביז אַרום דעם יאָר 1904 האָט איינער גע'מסר'ט, און אַ קאָמיסיע איז געקומען אונטערזוכען די זאַך, און זיי האָבען געפונען אַז אַלעס איז פאַר-ניכטעט געוואָרען. און די אידישע קהילה איז געווען אין שרעק. אָבער השי"ת האָט געהאַלפּען און מיט גרויס מי איז זיי געלונגען זיך ריינצואוואַשען פון דער צרה.

די אַלטע מצבות אויף דעם אַלטען בית עולם זאָגען עדות אַז אידען האָבען שוין געוואוינט אין סמראַפקאוו אַרום די יאָהרען ת' לאַלף הששי.

גירוש סמראַפקאוו

אין דעם יאָר ת"ק (1740) האָט די מלכה הרשעה מאַריאַ מערעזיא פון עסטרייך אַרויסגעגעבען אַ גזירה אַז אין דער שטאָט מאָר אַ איד נישט וואוינען. די אידען האָבען זיך געפונען אין אַ ביטערע לאַגע. אָבער השם יתברך האָט געהאַלפּען און מ'האָט גע-פועל'ט ביי דער רעגירונג אַז זיי זאָלען מעגען זיך באַזעצען אין טיסעניטץ.

טיסעניטץ איז געווען מיט צוויי דערפער אָפּגערוקט פון דעם שמעטעל סמראַפקאוו. אין דעם דאָזיגען דאָרף האָבען זיך די אידען איינגעאַרדענט און אָנגעגאַנגען מיט זייער קהילה לעבען ביז אַרום דעם יאָהר 1800, ווען עס איז ווידער ערלויבט געוואָרען פאַר אידען צו וואוינען אין דער שטאָט.

אַלע אידען האָבען מאַכע אין דעם זעלבען יאָהר אויפּסניי זיך איינגעאַרדענט אין שטאָט, און האָבען אויפגעבויט די ערשטע שוהל. אויף אַ וואַנט פון דער שוהל איז געווען אַן אבן זכרון

אויף וועלכען עס זענען געווען אויסגעקריצט די נעמען פון די ערשטע גרינדערס: ר' לייב ראזענבערג, ר' מענדל ניימאן און ר' אברהם גערהארט.

די רבנים אין סטראפקאוו

דער ערשטער רב פון סטראפקאוו איז געווען רבי משה שענפעלד זצ"ל. זיין נאָמען ווערט דערמאנט אין תשובות חתם סופר או"ח סימן קל"ח. אין דעם יאָהר תק"פ האָט ער פאַרלאָזט סטראַפקאָוו און איז געוואָרען רב אין וואראנאָוו. אויך דאָרט האָט מען איהם זייער שטאַרק געערט און געשעצט, און מען האָט איהם אָפּגעגעבען פיל כבוד. ער איז נפטר געוואָרען אין שנת תקפ"ו (1846).

דער צווייטער רב איז געווען דער באַרימטער גאון וצדיק רבי יקותיאל יהודה טייטעלבוים זצ"ל, דער זון פון דרוהביטשער רב הגה"ק רבי אלעזר ניסן זצ"ל, בן הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל. מען האָט איהם אויפגענומען ארום דעם יאָהר תקצ"ה (1835). רבי יקותיאל יהודה טייטעלבוים זצ"ל איז געווען באַרימט אלס גאון און בעל דרשן. ער האָט מחבר געווען די ספרים ייטב לב, ייטב פנים, רב טוב און שאלות ותשובות אבני צדק, זיין אָנוועזענהייט אין סטראַפקאָוו האָט צוגעגעבען פאַר דער שטאַט גרויס חשיבות, און אגב האָט זיך די וועלט דערוואוסט פון דער שטאַט מיט אירע בעלי בתים, וועלכע זענען געווען ערליכע אידען תלמידי חכמים ובעלי מעשים טובים.

אין יאָהר תר"א (1841) ווען זיין זיידע דער גאון וצדיק רבי משה טייטעלבוים, אוהעלער רב, דער בעל ישמח משה זצ"ל איז נסתלק געוואָרען, האָט די קהילה אין אוהעלי פאַרבעטען זיין אייניקעל דעם סטראַפקאָווער רב ער זאָל קומען איבערנעמען און פאַרזעצען דאָס רבנות פון זיין באַרימטען זיידען אין דער חסידישער קלויז. נאָך דער פטירה פון זיין פאָטער דער דרוהביטשער רב זצ"ל איז ער געוואָרען אַ שטיקעל צייט רב אין דרוהביטש, און פון דאָרט איז ער אויפגענומען געוואָרען קיין סיגעט, וואו זיין נאָמען איז געוואָרען באַוואוסט איבער דער גאַנצער וועלט פון תורה און חסידות. ער איז נפטר געוואָרען ו' אלול תרמ"ג, זי"ע.

דורך דער צייט וואס סטראפאקאוו איז געווען אהן א רב פלעגטן חסידים פאָהרען קיין צאנז צום גרויסען רבי'ן הגה"ק רבי חיים האלבערשטאם זצ"ל, דער בעל דברי חיים. זיי האָבען איהם איבערגעגעבען אז די שטאָט זוכט רב, האָט ער צו זיי געזאָגט אז אין הימל האָט מען אָנגעגרייט דעם רב פון טערצאל ער זאל פארנעמען דעם כסא הרבנות פון סטראפאקאוו. ווען די חסידים זענען אהיימגעקומען האָבען זיי דאָס איבערדערציילט פאר דעם ראש הקהל. דער ראש הקהל האָט זיך דורכגערעדט מיט זיינע יועצים און עס איז באַשלאָסען געוואָרען ביי די מנהיגי הקהילה אויפצו-נעמען דעם טערצאלער רב אַלס רב אין סטראפאקאוו. זיין נאָמען איז געווען רבי חיים יוסף גאָטליעב זצ"ל.

מען פלעגט דערציילען: ווען דער ראש הקהל מיט זיינע באַגלייטער זענען געקומען צום טערצאלער רב מיט דעם כתב רבנות אין די הענט און איהם איבערגעגעבען אז די קהילה פון סטראפאקאוו לאָדענט איהם איין צו ווערען זייער רב, האָט ער זיי געזאָגט „איך האָב געהערט, איך האָב געהערט" און ער האָט די איינ-לאָדונג אָנגענומען.

דער טערצאלער רב הרב הגאון הצדיק רבי חיים יוסף גאָטליעב זצ"ל איז געבוירען אין דעם יאָהר תק"ן. ער איז געווען דער זון פון רבי יהודא ארי' ז"ל. — זיין יחוס ציט זיך ביז דעם גאון מפורסם אין זיין דור רבי יואל גאָטליעב זצ"ל, אבד"ק גאלאנא. פון זיין מוטער'ס צד שטאָמט ער פון דער גזע פון של"ה הקדוש זצ"ל.

ער איז אויפגעצויגען געוואָרען אין דער שטאָט קראָלע. זיין פאָטער איז געווען א גוט באַזיצער און א רייכער מאַן, און ווי אַלע רייכע קינדער פלעגטן גיין אין גימנאָזיום, איז ער אויך גע-גאָנגען אין גימנאָזיום. אמת, ער האָט אויך געלערענט ביי א רבי'ן אידישע לימודים און ער האָט גוט געלערנט סיי די אידישע לימודים און סיי די וועלטליכע. האָט פאָסירט א מעשה אז אַלס יונגער בחור איז ער שטאַרק קראַנק געוואָרען ל"ע, און עס האָט געהאלטען ביי סכנת נפשות. האָט ער געבעטען ביים רבונז של עולם אז אויב ער וועט געזונט ווערען וועט ער ווידמען זיין לעבען נאָר

פאר תורה. און עס האט פאסירט א נס, ער איז געזונט געווארען. אין גימנאזיום איז ער מער נישט געגאנגען, אבער צו די אידישע לימודים האט ער זיך גענומען און געלערנט פלייסיג. זיינע מלמדים זיינען געווען פון די בעסטע אין דעם דור, און אלע האבען בא-וואנדערט זיין קלארען שכל.

זיין נאמען איז געווארען באוואוסט צווישען די גרעסטע לומדים און צדיקים. ער איז געווארען דער מקורב ביי דעם פרעסבורגער רב דער בעל חתם סופר זצ"ל, ביים צאנזער רבי'ן דער בעל דברי חיים זצ"ל, און ביים דעם צדיק רבי מענדעלע רימאנאווער זצ"ל. אויך אנדערע צדיקים פון זיין דור האבען איהם אפגעגעבען כבוד און האבען איהם שטארק מקרב געווען.

ווען דער רב רבי חיים יוסף גאמליעב איז געקומען קיין סטראפקאוו האבען די אידען גוט געוואוסט וועמען זיי האבען פאר זייער רב. זיי האבען איהם אפגעגעגעבען גרויס כבוד און האבען געהאט פאר איהם גרויס דרך ארץ. אגב איז ער געווען א זעהר אימפאזאנטע און אנגענעמע פערזענליכקייט, וועמען מען האט געמוזט רעספעקטירען.

אלע קלאסען אידען האבען פון איהם הנאה געהאט, סיי די חסידישע אידען פון בית המדרש, און אויך די אידען פון דער שוהל וועלכע האבען געדאווענט נוסח אשכנז, האבען הנאה געהאט פון זיינע גייסטרייכע דרשות וואס ער האט פאר זיי גע'דרשנ'ט. אין דער גאנצער צייט אין משך פון די אלע יאהרען וואס ער איז געווען רב אין סטראפקאוו האבען אידען געהאט צו דערציילען גאר א סך גוטע מעשים און גוטע ווערטער פאר א סך יאהרען שפעטער.

ווי געזאגט, זענען פיל רביים געווען זיינע גוטע פריינט. ער פלעגט פארען צו זיי און זיי האבען אים צוגעטיילט כבוד. דער צאנזער רבי זצ"ל איז אמאל געקומען צו איהם אין הויז און ער איז שטארק נתפעל געווארען פון די פיעלע ספרים וואס ער האט ביי אים געזען. האט ער איהם געפרעגט: „סטראפקאווער רב. עס איז דאך דא אזויפיל ארימקייט ביי אידען, וויאזוי האט איר זיך פארגינען צו קויפען אזויפיל ספרים?“ האט איהם דער רב גע-

ענטפערט: „איך בין מיך נוהג, אז ווען א תלמיד חכם קומט צו מיר ווייל ער איז געענגט אין געלט, בין איך איהם מהנה מיט קויפן ביי איהם א ספר פון מיין אייגען געלט“...

אין דעם יאָהר תרכ"ז, ערב שבת מברכים ראש חודש אדר איז דער סטראפאקאווער רב געווען אין צאנז צוזאמען מיט דריי פון זיינע זין. ער איז געגאנגען מקבל פנים זיין דעם דברי חיים זצ"ל. דער רבי האט איהם געבעטען ער זאל זיך זעצן אויף א שטול אנטקעגען דעם רבי'ן. דער רבי האט פאררויכערט זיין פייקע און דער סטראפאקאווער רב רבי חיים יוסף זצ"ל האט גערויכערט א ציגאר. זיי זענען געזעסען און גערעדט ארום א צוויי שעה. ווען דער צאנזער צדיק האט זיך אויפגעשטעלט און געגעבן איהם די האנט און געזאגט „א גוטען שבת, סטראפאקאווער רב“, און הרב רבי חיים יוסף האט איהם געענטפערט מיט „א גוטען שבת“ צאנזער רבי — אויף אזא אופן האבען זיך געזעגענט די צוויי צדיקים. נאך שבת איז ער אהיים געפארען א צופרידענער און געזאגט צו זיינע זין, „קיינמאל האב איך מיך נישט אזוי גוט דורכגעשמועסט מיט דעם צאנזער רבי'ן ווי אצינד“. און ווען דער רב איז אהיים געקומען איז ער שלאף געווארען און שבת קודש ד' אדר תרכ"ז איז דער באליבטער רב הרב רבי חיים יוסף גאטליעב, סטראפאקאווער רב זצ"ל נפטר געווארען.

צו דער לוויה זיינען געקומען אידען פון אונגארן און עסטרייך און אויך אלע אידען פון סטראפאקאוו זענען געווען ביי דעם בית החיים אין טיסעניטץ, און האבען באוויינט דעם פארלוסט פון זייער באליבטען רב זצ"ל.

* * *

פינף זין האט דער רב רבי חיים יוסף איבערגעלאזט. זייערע נעמען זענען געווען: ר' אפרים ז"ל, ר' מנשה ז"ל, ר' נפתלי ז"ל, ר' ישראל מנחם ז"ל, און ר' אשר ז"ל, און איין טאכטער מרים גיטל ע"ה. אלע זענען געווען געראטענע און גרויסע למדנים. זיי האבען זיך געפירט חסידיש און בעל הבית'ש. די אינגערע דריי

האָבען חתונה געהאַט אין אונגאַרן און גאַליציע, די צוויי עלטערע
האָבען חתונה געהאַט און געוואוינט אין סטראַפּאָקאָוו.

ר' אפרים האָט געהאַט צוויי זין, ר' געציל און ר' לייביש.
ר' געציל איז געווען אַ שיינער בעל הבית און געהאַט אַ שיינע
פאַמיליע, דריי זין און איין מאַכטער. ער האָט געהאַט שוין פרנסה.
זיין געשעפט איז געווען אַ סאַדא וואַסער פאַבריק און ער איז
געווען דער איינציגער אין שטאָט. אַבער זיין ברודער ר' לייביש
האָט זיך זייער געמאַכטערט מפרנס צו זיין זיין פאַמיליע. ער איז
געווען אַ ליבער מענטש און ער האָט געקענט שוין לערנען.

דעם רב'ס מאַכטער מרים גיטל האָט חתונה געהאַט אין
זיבענברגען. איהר מאן איז געווען אַ גרויסער תלמיד חכם און
ער איז געווען אַ מורה הוראה.

ר' מנשה דעם רב'ס זון האָט געוואוינט אין סטראַפּאָקאָוו.
ער האָט געהאַט אַ זון מיט דעם נאָמען ר' הערש גאַטליעב. ער
האָט געוואוינט אין שכנות פון מיין זיידען ר' יהודא וויינשטיין.
ר' הערש איז געווען זייער אַ שיינע פערזענליכקייט, מיט אַ רבניש
געשטאַלט, און די שכנים פלעגן דאווענען אלע פרייטאָג צו נאַכטס
קבלת שבת, שלש סעודות און מלוח מלכה ביי איהם אין הויז.
ר' הערש גאַטליעב וויפיל איך ווייס האָט געהאַט צוויי מעכטער
זייער שיינע און געראַטענע. די עלטערע האָט נאָך ר' הערש חתונה
געמאַכט, און אַ קורצע צייט נאָך דער חתונה איז ער נפטר גע-
וואָרען, און די אינגערע רחמה איז געווען אומפאַרהיראַט.

מיין זיידא ר' יהודא וויינשטיין ע"ה, זייענדיג דער געטרייער
פריינד פון ר' הערש גאַטליעב, וועלכער האָט נישט געטאָן אַ זאך
נישט דורכרעדענדיג זיך פריער מיט איהם, אַזוי איז ער געבליבען
ווי אַ געטרייער ברודער צו דער אלמנה, די צדיקת מלכה גאַטליעב.
אויך זי פלעגט זיך באַראַטען מיט איהם ביי יעדער געלעגענהייט,
און איהם איז גאַרנישט געווען צו שווער צו טאָן למכות דער
אלמנה.

מיט אַ צייט שפעטער, ווען ר' זלמן יוסף דעם דיין'ס שווער
אַז געוואָרען אַן אלמן, האָט ער אויסגעפירט דעם שידוך און זי
האָבען חתונה געהאַט. עס איז איר געווען זייער גוט ביי איהם,

און אויך ר' זלמן יוסף איז געוואָרען מיין זיידענס איינער פון זיינע גוטע פריינד. דער מנין פון די שכנים וואָס פלעגט זיין ביי ר' הערש גאָטליעב איז דערנאָך אַריבערגעגאַנגען צו מיין זיידענס הויז.

(פאַר מער איינצעלהייטען פון דעם לעבען פון הרב רבי חיים יוסף גאָטליעב זצ"ל, זעט דאָס ספר „תולדות איש ח"י" פון מחבר הרב אברהם מאיר איזראעל שליט"א).

דער רבי ר' וואָלף זצ"ל

אין יענע צייטען איז דאָס אַרעמקייט געווען זייער גרויס אין די גאָליצישע שטעטלעך. אַרימע מענער פרויען און קינדער פלעגען קומען בעטען נדבות. דאָס איז געווען אַ מאָג מעגליכע ערשיינונג. יעדער בעל הבית און באַלעבאָסטע האָט שוין געוואוסט צו האַבען אָנגעגרייט קליין געלט פאַר אורחים. די אורחים פלעגען פאַרלאָזען די שטאָט נאָך אין דעם זעלבען מאָג, און אייניגע וואָס זענען געקומען שפעטער האַבען איבערגענעכטיגט און געגאַנגען ווייטער. נאָר איין מאָל האָט איינער פון די אורחים איבערגענעכטיגט און איז נישט אַוועק, נאָר ער איז געבליבען און זיך אויפגעהאַלטען אין בית המדרש, געדאווענט און געלערנט אַ גאַנצען מאָג און פאַר-נאַכט איז ער אַרויסגעגאַנגען בעטען עסען. אַזוי האָט ער זיך גע-פירט פאַר אַ לענגערע צייט. ער האָט אויף זיך געצויגען די אויפ-מערקזאַמקייט פון פילע מענטשען צוליב זיין פרומקייט און זיין נישט רעדען צו קיינעם. ער איז נאָר געזעסען און געלערנט.

אַ סימפּאָטישער מענטש האָט ער אויסגעזען צו זיין, און וואו ער איז געקומען האָט מען איהם געגעבען צו עסען. ער האָט חס וחלילה נישט געהונגערט. ביז איין בעל הבית מיט דעם נאָמען וויינבערגער האָט איהם גענומען פאַר זיין איידעם. ער איז אויך נאָך דער חתונה געזעסען און געלערנט, און דער שווער און שוויגער האַבען זיי אויסגעהאַלטען מיט אַלעם גומען און האַבען געהאַט נחת פון זיי.

אַבער ווען דער שווער איז געשטאַרבען האַבען די פרויען פון שכינות באַלד איינגעזען זייער לאַגע, האַבען זיי דערפילט אַז עס

איז זייער פליכט צו באזארגען זיי אז דער רבי זאל נישט ליידען פון קיין הונגער, ווייל נישט דער רבי קען באזארגען פאר זיך פרנסה און נישט זיין ווייב האט געהאט די מעגליכקייט וואס צו מאַן פאר זיך און פאר איהר מאן, וועלכער איז געזעסען יומם ולילה און געלערנט. דערפאר אָבער האָבען די סמראפאקאווער ווייבער, די נשים צדקניות, יא געוואוסט אז עס איז זייער מצוה צו שטיצען אזא צדיק, און זיי האָבען איהם אויסגעהאלטען בכבוד גדול, און איהם גערופען רבי, און אין אַן עת צרה האָבען זיי איהם געגעבען אַ קוויטל מיט אַ פדיון און איהם געבעטען ער זאל מתפלל זיין. און מיט דער צייט האָבען איהם אַלע גערופען רבי ר' וואָלף זצ"ל. דער רבי האָט געהאט אַ זון, און איך געדענק זיינס אַן אייניקעל, ר' וואָלף יעקילס האָט מען איהם גערופען. ער איז געווען אַ שטילער באַשיידענער מענטש און אַ גרויסער ערליכער איד. זיין פרוי איז יא געווען אַן אשת חיל און אַ טויגליכע פרוי. זי האָט אַ סך געהאלפען צו דער פרנסה. זיי האָבען אויך געהאט שיינע געראַטענע זין.

דער רבי ר' וואָלף און דער רב ר' חיים יוסף האָבען געהאט שלום צווישען זיך און זיי האָבען אַפגעגעבען כבוד איינער דעם אנדערן, ווייל דער רבי האָט זיך נישט געמישט אין קהל'שע ענינים און ווייניג גערעדט וועגען וועלט זאַכען. נאָר אין די יאָהרען אַרום 1840, ווען די אונגאַרן האָבען געמאַכט אַן אויפשטאַנד קעגען דער עסטרייכישער רעגירונג און זיך געוואַלט באַפרייען פון איר ממשלה און זיין זעלבסטשטענדיג, און די עסטרייכער האָבען געבעטען פון רוסלאַנד איר צו העלפען, דורך אַריינשיקען רוסישע זעלנער קיין אונגאַרן און באַזיגען דעם אונגאַרישען העלד קאָזשוטלאַצש, אין יענער צייט זענען אַלע אידען געווען פאַראַינטערעסירט און געוואַלט וויסען וואָס וועט זיין בעסער פאַר אידען. דער רב ר' חיים יוסף האָט געהאַלטען אז עס איז בעסער אז די רוסישע זעלנער זאָלען קומען און די עסטרייכער זאָלען האָבען די ממשלה איבער אונגאַרן ווי געווען, און דער רבי ר' וואָלף איז געווען ביי דער מיינונג אז עס וועט זיין בעסער די אונגאַרן זאָלען זיגען און זיין זעלבסט-שטענדיג, און די רוסען זאָלען נישט קומען העלפען פאַר די עסט-

רייכער. האבען אידען דערציילט, אז דעם ערב פסח ביים באקען די שמורה מצות, האט דער רב געזאגט ביים אריינרוקען א מצה אין אויווען, אז די רוסען זאלען אריינקומען. און דער רבי האט געזאגט ביים ארויסנעמען די מצה, די רוסען זאלען זיין אין דרויסען און נישט אריינקומען.

עס איז ב"ה צו קיין מחלוקה נישט געקומען. זיי זענען גע- בליבען גוטע פריינד אויך ווייטער. דער סוף איז געווען אז די רוסען זענען יא געקומען און באזיגט די אונגארן, און עסטרייך און אונגארן האבען געמאכט א פשרה, און זענען דורכגעקומען צווישען זיך. דאס איז געווען אין דעם יאהר 1845. און אידען האבען געלעבט אין שלום אן ערך פון 75 יאהר אונטער דעם עסטרייכישען קייזער פראנץ יאזעף.

דער דיין רבי מרדכי יצחק סאמעט זצ"ל

אין סטראפקאוו איז אין יענע יאהרען געווען א דיין מיט דעם נאמען ר' מרדכי יצחק סאמעט. ער איז געווען א גרויסער תלמיד חכם, און א זייער סימפאטישער און צוגעלאזענער מענטש. מען האט פאר איהם געהאט גרויס דרך ארץ און מען האט איהם אפגעגעבען א סך כבוד, ווייל ווען ער האט גערעדט מיט עמיצען האט ער אלעמאל געהאט א סימפאטישען שמייכל אויף זיין פנים. און די עלטערע אידען האבען אויך זייער הנאה געהאט פון איהם, ווייל ער האט אלעמאל געהאט עפעס א גלייך ווארט צו זאגען. און ווייל ער האט געהאט די אלע מעלות איז ער געווען באליבט ביי אלע קלאסען אידען פון שטאט.

אויף דער עלטער איז ער געווארען אן אלמן, און ער האט חתונה געהאט מיט מיין עלטער באבע יהודית פון רימאנאוו. ווען זי איז געקומען קיין סטראפקאוו, איז מיט איר מיטגעקומען אירע צוויי זין, משה און יודל. זי איז געווען א גרויסע צדיקת. זי האט זיך פארנומען מיט באזוכען ארימע קראנקע, און ווען זי האט געזען אז א קראנקער דארף האבען גוטע נארהאפטונגען עסענס האט זי עס באזארגט. מיט דער צייט האבען אלע איר גערופען באבע יהודית,

און איר אינגערן זון האט מען גערופען יודל די באבענס, און דער נאמען איז איהם געבליבען אויף די עלטערע יארען. און ער איז דאס געווען מיין זיידע ר' יודל די באבענס.

נאך דער פטירה פון דעם דיין ר' מרדכי יצחק סאמעט זצ"ל איז געווארען רבי שלמה ברוך טענענבוים זצ"ל דער דיין אין סמראפאקאוו. אויך ער איז געווען א גרויסער תלמיד חכם, א גרויסער מתמיד און א טיפזיניקער אין לערנען. ער האט גאר ווייניג גערעדט סתם אזוי. ער האט זיך נישט געמישט אין וועלטליכע ענינים אדער אין שטאטישע ענינים, ער איז נאר געווען פארנומען אין לערען.

ווי הרב איזראעל גיט מיר איבער האט דער צדיק רבי חיים האלבערשטאם זצ"ל פון צאנז, זייער פיל געהאלטען פון רבי שלמה ברוכ'ן, און ער האט דווקא געוואלט אז זיינע אייניקלעך זאלען לערנען ביי איהם. אויך דער שיניעווער צדיק פלעגט זאגען צו אייניגע אידען וואס זענען געקומען צום רבי'ן מיט א בקשה, אז זיי זאלען גיין צו ר' שלמה ברוכ'ן, ווייל ביי איהם וועלען זיי גיכער פועל'ן. רבי שלמה ברוך איז געווען א תלמיד פון הרב רבי יוסף חריף פון זבאראוו, און איז געווען א ראפשיצער חסיד. ער איז נפטר געווארען ארום תר"מ. זצ"ל.

אין דער צייט ווען רבי שלמה ברוך איז געווען דער דיין — אין די יאהרען ארום תר"ח — זענען שוין דער רב רבי חיים יוסף זצ"ל און דער רבי רבי וואלף זצ"ל נישט געווען אויף דעם עולם, און די אידען אין סמראפאקאוו האבען געהאט דאס געפיל אז עס פעלט א רב וועלכער זאל אויפלעבען די שטאט.

אין יענער צייט איז געווען ר' הערש פרידמאן דער ראש הקהל. ער איז געווען זייער באליבט ביים עולם, ווייל ער איז געווען זייער א שיינע פערזענליכקייט, מיט תורה און חכמה. ער איז אויך געווען א גביר און א גרויסער בעל צדקה, ער פלעגט געבען צדקה מיט א ברייטער האנט. ער האט געהאט א שיינע היים, מען קען זאגען א מלכות'דיג הויז, און דערצו איז ער געווען א גוטער מענטש און געהאט שיינע קינדער. האט דער עולם געווארט

צו הערען וואס ער טראכט וועגען א רב, און מען האט זיך דער-
ווארט. ער האט אנגעזאגט א בשורה טובה אז דער שיניעווער
צדיק וויל קומען ווערען דער רב פון סמראפקאוו.
די אידען פון סמראפקאוו האבען נישט געצווייפלט, ווייל
אז ר' הערש פרידמאן זאגט איז עס אוודאי אמת. און א קורצער
צייט ארום זענען טאקע מקויים געווארען זיינע רייד. און הרב
הגאון הצדיק רבי יחזקאל שרגא האלבערשטאם משיניעווע איז גע-
קומען מיט זיין בני בית און גבאים, און דער עולם האט זיי אויפ-
גענומען מיט כבוד און שמחה.

סמראפקאוו א וועלט שטאט

זינט דער שיניעווער רבי איז געקומען קיין סמראפקאוו איז
געווארען אן ענדערונג אין דעם אויסזען פון דער שטאט. עס איז
מער נישט געווען דאס קליינע שטעטל סמראפקאוו, נאר ווי א
וועלט שטאט האט די שטאט אויסגעזען. עס זענען געקומען אידען
צום רבי'ן אלע טאג מיט פארשידענע וועגענער, און אויך זייער
אויסזען איז געווען פארשידענארטיג, ווייל זיי זענען געקומען פון
פארשידענע געגענטען.

עס זענען געקומען פון פוילען אידען גבירים. מ'האט אן זיי
באלד דערקענט אז דאס זענען רייכע מענטשען, שיין געקליידעט
און קיין עין הרע הויכע און געזונטע. אויך די רבנים וואס זענען
געקומען מיט זיי זענען אויך געווען אנגעטאן אין שיינע בעקישעס
פון טייערען זייד געמאכט, אויף די קעפ האבען זיי געטראגען
קאלפיקעס, אויך געמאכט פון טייערע מאטעריאלען, און ווינטער צייט
האבען די פוילישע חסידים געטראגען די טייערע פעלצען, און די
רבנים האבען געטראגען טילעפעס.

דעם זעלבען אויסזען האבען געהאט די אונגארישע אידען.
די רייכע אידען האבען אויסגעזען ווי פריצים, שיין געקליידעט,
און די אונגארישע רבנים האבען געטראגען פראקס מיט ווייכע הימן
מיט ברייטע ראהמען געפארעמט ווי א שיף, און אייניגע האבן
געטראגען צילינדערס.

און וואס פאר א קאנטראסט? די ארימע חסידים האבען גערטאגען ארימע בעקישלעך, די מערסטע טייל זענען געווען צעריסענע. הימער האבען זיי אממייסטענס געטראגען ביכער הימער, נאר אייניגע האבען אויסגעזען לייטישע, און אייניגע זענען געווען פלאמשיגע און קליינע. אים שבת ווען אלע אידען זענען געקומען אין בית המדרש האט עס אויסגעזען ווי א קיבוץ גלויות פארשידענארטיג. און ווייל סטראפאקאווער אידען האבען דאס געזען צום ערשטען מאל, האבען זיי ערשט פארשטאנען אז דאס אידישע פאלק איז צעזייעט און צעשפרייט צווישען פארשידענע פעלקער איבער דער וועלט.

יעדעס הויז אין סטראפאקאוו א גאסט הויז

אלע טאג זענען אידען געקומען און אהיים געפאהרען וויבאלד זיי האבען געהאט דאס גליק צוצוקומען צום רבי'ן און געבען אים דאס קוויטעל. ווען דער רבי האט דעם חסיד געגעבען די ברכה, האט ער זיך געפילט א גליקליכער און זיך געגרייט אהיימצופארען. עס זענען אבער געבליבען פיל אידען וואס האבען געמוזט בלייבען אויף דעם אנדערן טאג, איז שוין יעדעס אידישע הויז געווען מוכן ומזמן אריינצונעמען א איד אדער צוויי און דריי אויף איבער צו נעכטיגען און אויך עסען געבען. און חסידים זענען נישט איבערקליבעריש וועגען באקוועמליכקייט אין אזא צייט, זענען טאקע אלע הייזער געווארען גאסט הייזער.

די געשעפטען ביי די סטראפאקאווער בעלי בתים זענען טאקע אנגעגאנגען ווי געוויינליך, אבער ארום דעם בית המדרש און ביים רבינ'ס דירה האט זיך געפילט א הייליגע אטמאספערע. אידען, מענער און פרויען האבען געהאט איין תפילה, זיי זאלען וואס גיכער אריינגעלאזען ווערען צום רבי'ן און קריגען דעם רבינ'ס ברכה מיט וואס אהיימצופארען. און וועלכער איד עס האט דאס אליין נישט בייגעוואוינט קען נישט האבען קיין באגריף ווי דאס האט אויסגעזען אין דער ווירקליכקייט, ווי גוט מען זאל דאס נישט באשרייבען.

און סטראפאקאווער בעלי בתים קומענדיג אין בית המדרש אין

דער פריה און אויף דער נאכט, האבען אויך געפילט אז זיי זענען
ברומו של עולם. — אט דער צושטאנד האט אנגעהאלטען ביז ארום
דעם יאָהר תרמ"ב, ווען דער רבי האט באשלאסען צוריק צו פארען
קיין שיניעווע.

הרב רבי יצחק הערש אַמסעל

אין סמראפאקאוו האט געוואוינט א איד מיט דעם נאָמען ר'
פרץ אַמסעל, ער איז געווען א זייער ערליכער איד און א שטילער
אידעלער מענטש. ער איז געווען ווייט פון צו זיין א גביר. ער
פלעגט פארען האנדלען אין די דערפער מיט די גוים, און ער
פלעגט אַפט אריינקומען צו מיין זיידען ר' לייב סופר פון פלאטע, און
דארט איבערנעכטיגען. ר' פרץ האט געהאט פיר זין. דער עלטסטער האט
געהייסען יצחק הערש. אלע זענען געווען שיינע בחורים און האָבען
געהאט גוטע קעפלעך צום לערנען. און ווי נאָר זיי זענען געוואָרען
בר מצוה זענען זיי געפאָרען אין א ישיבה לערנען.

ר' יצחק הערש איז אַהיימגעקומען דער ערשטער און דער
עולם האט אים באַוואונדערט צוליב זיין אויסזען, ווייל ער איז
געווען זייער א שיינער בחור. ווער עס האט מיט איהם גערעדט
אין לערנען האט אין איהם געזען אז ער איז א גאון וואָס איז
באַהאַווענט אין ש"ס און פוסקים. ער האט געהאט סמיכה פון די
ראשי ישיבות וואו ער האט געלערענט און פון גאונים אין אונגאַרן.
נאָך א מעלה האט ער געהאט וואָס ער איז געווען א שיינער בעל
דרשן און זייער א קלוגער רעדנער, וואָס מ'האט געהאט הנאה
אים צו הערן. אויך זיינע אַנדערע ברידער זענען געווען געלערנטע
מענטשען, און געהאט סמיכה פון די גאונים פון אונגאַרן, און אלע
זענען געווען גרויסע ערליכע אידען און מתמידים אין לערנען.

ר' יצחק הערש איז א חתן געוואָרען צו דער טאכטער פון
ר' זלמן יוסף וויינבערגער, וועלכער איז געווען א פארמעגליכער
מענטש און א שיינער בעל הבית. ער האט איהם צוגעזאגט קאָסט
ער זאָל קענען זיצען און לערנען און נישט דארפן זאָרגען פאַר
פרנסה. ביי ר' יצחק הערש'ן איז דער תנאי געווען א גרויסער

געווינס און עס האט ביי איהם געמיינט זייער פיל, אז ער וועט קענען זיצען און לערנען אן דאגת פרנסה. און כך הוה. נאך דער חתונה האט ער זיך גענומען לערנען געשמאק, ווייל תורתו אומנתו. און ווי דער סדר עולם איז, די צייט שטייט נישט, עס קומט די צייט און מ'ווערט א טאטע פון א טאכטער, און עס קומט א זון צו מזל טוב, און דאס לעבען גייט אן, די פאמיליע פארגרעסערט זיך, און דער געברויך ווערט גרעסער.

האט זיך ר' יצחק הערש ארומגעזען אז עס איז נישט קיין תכלית ווי עס איז. ער האט מודיע געווען דעם שווער אז ער האט באשלאסען צו גיין אויף אייגענע קעסט. ווען עס זאל זיך מרעפען א רבנות אדער א דיינות וואלט ער זיך געפילט גליקליכער.

ר' זלמן יוסף וויינבערגער זייענדיג פון די מנהיגי הקהילה האט איבערגערעדט די זאך מיט דעם ראש הקהל, און זיי האבען זיך פארשטענדיגט אז ר' יצחק הערש זאל ווערען דער דיין אין סטראפאקאוו. דער עולם האט די נייעס אויפגענומען מיט גרויס שמחה, ווייל ער איז געווען באליבט און געאכטעט ביי אלע קלאסען אידען אין דער שטאט, און אנב ווייל אין דער שטאט האט געהערשט אן אומעטיגע שטילקייט נאכדעם ווי דער שיניעווער רבי ר' יחזקאל'ע איז אוועק פון שטאט, און דאס אויפנעמען ר' יצחק הערש'ן פאר דיין האט אויפגעלעבט די געמיטער ביים עולם, און עס האט אלעמען פרייליכער געמאכט.

אפילו דער דיין ר' שלמה ברוך האט אויך מסכים געווען און מיט גרויס צופרידענהייט אויפגענומען די נייעס, ווייל אויך ער האט א סך געהאלטען פון ר' יצחק הערש'ן, און האט זיך געפרייט אז זיין ממלא מקומו איז ראוי דערצו.

ר' יצחק הערש'ס ברידער ר' משה איז געווארען דער שוחט אין איהעל, ר' אלעזר איז געווארען רב אין א שטעטל אין אונגארן, און דער אינגסטער ברידער ר' ליפא, אויך א תלמיד חכם, איז געבעך געשמארבען יונגערהייט.

די צייט איז געקומען און דער באליבטער דיין ר' שלמה ברוך זצ"ל איז נפטר געווארען בשיבת טובה, האט מען אויפגענומען ר' הערשעלע'ן פאר דעם צווייטען דיין. ער איז געווען דער איידעם

פון ר' יודל פרידמאן. ער איז געזעסען און געלערנט תמיד, ווייל דער שווער האט איהם צוגעזאגט אייביגע קעסט. ר' הערשעלע איז געווען א גרויסער תלמיד חכם און האט געהאט סמיכה פון גרויסע גאונים, איז ער געווען ראוי מ'זאל איהם אויפנעמען צו זיין דער דיין און מ'זאל איהם געבען כבוד, ווייל ער איז געווען א זייער בכבוד'יגער מענטש און ער האט עס פארדינט.

פאר דעם דריטען דיין צו דין תורה'ס פלעגט ר' יצחק הערש רופען דעם זעהר געראטענעם און גרויסען געלערנטען ר' משה שענפעלד. זיין פנסה האט ער געהאט זייענדיג א מלמד מיט די חתן בחורים, אבער ער איז געווען ראוי צו זיין א דיין אדער א רב. ער איז געווען א מענטש מיט גאר א סך מעלות, און ר' יצחק הערש פלעגט מיט איהם פארברענגען א סך צייט אין לערנען.

עס שמעלט זיך די פראגע, פארוואס האט מען אין סמראפאקאוו געדארפט האבען דריי דינים? איז דער תירוץ, ווייל אין שטאט האבען אידען אנטוויקעלט דאס געהילץ געשעפט און בוי מאטעריאלען, און די בילדערס פון הייזער און בריקען איבער וואסערן פלעגען צום מערסטען מאל אָננעמען די אַרבעט בשותפות, און ווען זיי זענען פארטיג געווארען מיט איין אונטערנעמונג האבען זיי זיך נישט גע-קענט צעטיילען מיט דעם ריוח נאר ביי א דין תורה. און די אידען וואס זייערע נעמען זענען געווען ר' יהודא הערש וויינבערגער, זיין ברודער ר' בעריש וויינבערגער, ר' משה לאַרבער, ר' יצחק רייך און אַנדערע, זענען געווען ערליכע און חסידישע אידען און זייער קלוגע מענטשען, נאר יעדער איינער האט זיך געהאלטען אז ער איז קליגער פון דעם אַנדערן. איבערהויפט ר' בעריש וויינבערגער איז געווען א איד א בן תורה, און ער פלעגט זיך שפארען מיט דעם בית דין מיט טענות אז על פי דין איז ער באַרעכטיגט צו א גרעסערן טייל פון דעם ריוח, און דער בית דין האט איהם געדארפט איבערשפארען און איבערווייזען אז ער איז נישט גערעכט מיט זיינע טענות. און די דין תורה'ס זענען געווען אַפּטע ערשיינונגען וואס די דינים זענען דערביי פארמאטערט געווארען.

* * *

אין סמראפאקאוו אַרום די יאָהרען תר"מ (1880) איז די אַלגע-מיינע לאַגע געווען א רוחיגע. געשפעטליך איז יעדער איד אָנגעזאָנגען

מיט זיין טאג מעגליכער באשעפטיגונג, און וועגען קהל'שע ענינים זענען אידען געווען אין א גאנץ צופרידענער שטימונג. ר' יצחק הערש, הגם ער איז אפיציעל געווען דער דיין, אבער דער עולם האט אים ווי אנערקענט אלס רב, ווייל ער האט געהאלטען זעהר אינטערעסאנטע און באלערנדיקע דרשות אין בית המדרש און אין דער שוהל וואו ער פלעגט דאווענען געוויסע שבתים און האלטען דרשות האבען אויך די שוהל אידען גרויס הנאה געהאט, איז די אטמאספערע געווען גאנץ צופרידענשמעלענד. דער ראש הקהל האט אבער מודיע געווען אז באוואוסטע רבנים האבען געלאזט וויסען אז זיי ווילען אננעמען דעם כסא הרבנות פון סטראפקאוו. און איינער פון די רבנים איז דער רב פון זבארזאוו הרב משה יוסף מייטלבוים. סטראפקאווער אידען האבען געוואוסט ווער ער איז. זיין נאמען האט גע'שמ'ט אלס דער גרויסער גאון און בן קדושים, האבען זיי גערעכענט אז עס וועט זיין א גרויסער כבוד פאר דער קהלה ער זאל זיין דא דער רב. און ביי אן אסיפה איז טאקע באשלאסען געווארען מ'זאל אויפנעמען דעם חשוב'ען גאון וצדיק הרב ר' משה יוסף מייטלבוים אלס סטראפקאווער רב, און דער ראש הקהל מיט נאך אייניגע בעלי בתים זענען געווען די שליחים צו פארען צום רב, און מיט זעהר ווארימע ווערטער האבען זיי אים מודיע געווען דעם באשלוס פון סטראפקאוו. נאך דעם האט דער רב באדאנקט דעם ראש הקהל מיט די בעלי בתים מיט זעהר ווארימע ווערטער און פאסיגע ברכות צו אלע אידען פון סטראפקאוו. אין דעם טאג וואס דער רב איז געקומען איז א גרויסער עולם אים אקעגענגעגאנגען און מיט געזאנג אים אריינגעפירט אין בית המדרש. אלע אנוועזענדע האבען זיך געפילט אין א זעהר געהויבענער שטימונג. אידען האבען זיך געווינשען ברכה והצלחה לשם ולתפארת.

אין שטאט איז דאס לעבען אנגעגאנגען נארמאל. יעדער איד איז געווען פארנומען מיט זיינע געשעפטען און די מלחמה שטימונג וואס האט געהאלטען געשפאנט דעם אידישען ישוב אין אונגארן, דורך דער צייט ווען די אונגארן האבען זיך געוואלט אפרייסען פון עסטרייך און זיין זעלבסטשענדיג, דורך דער צייט האבען אידען געלעבט אין פחד. אבער מיט דער הילף פון השי"ת איז אלעס

פאראיבערגעגאנגען אן קיין שום אינצידענט, ווייל עסטרייך האט געמאכט א פשרה מיט די אונגארן און זיי זענען איינגעגאנגען מיט דעם און עס איז שלום געוואָרען, און אידען האָבען פרייער אָפּגע-אָמעמט, ווייל נאָר אין אַ צייט פון שלום קענען אידען אָנגיין מיט דעם אידישען לעבענסגאנג. דערפאר בעמען אידען אין זייערע תפילות אזויפיל פאר שלום.

* * *

אין חומש אין פרשת וישב ווערט דערציילט אז אונזער זיידע יעקב האט גערעכענט ווייל ער איז דורכגעגאנגען פיל שוועריגקייטען אין זיין לעבען ביז אַצינד, וועט ער פון איצט אָן פרובירען לעבען רואיג. אָבער שלום איז טאָקע אַ גוטע זאָך וואָס אַלע מענטשען וואָלטען וועלען געניסען, אָבער מ'קען דאָס אַליין נישט נעמען. מען דאַרף דאָס בעמען ביי השי"ת און ווער עס האָט דאָס גליק עס צו האָבען האָט עס.

די סמראָפּאָקאווער אידען האָבען דורגעמאַכט שטורמישע צייטען, אָבער אין זייער גייסטיגען לעבען האָבען זיי נישט געהאַט וואָס זיך צו באַקלאָגען. זיי האָבען געהאַט דעם זכות צו האָבען די בעסטע און חשוב'סטע רבנים וועלכע האָבען מפרסם געמאַכט די שמאָט פאַר דער וועלט, און אויך איר פאַרשאַפט אַ חשוב'ען נאָמען ביז אַהער, און אויך איצט מיט דעם רב רבי משה יוסף טייטלבוים, וועלכער איז באַוואָוסט אַלס גאון און צדיק און בן קדושים, האָבען זיי מיט רעכט געהאַפט צו האָבען אַ גייסטיגען פאַרגעניגען פון דעם רב און פון די זעהר חשוב'ע דיינים. אָבער די השגחה האָט געפירט אַנדערש ווי מ'האָט זיך פאַרגעשמעלט.

וואָס האָט פאַסירט? פאַר אַ צייט איז טאָקע געווען זעהר שלום און שלוח און אידען זענען אין די וואָכען טעג געווען פאַרטאָן אין זייערע מסחרים און שבת אין בית המדרש און אין שוהל זענען די אידען אָנגעגאָנגען מיט זייערע מנהגים. אין בית המדרש זענען אידען געזעסען און געלערנט און אין שוהל האָט מען געזאָגט תהלים. אָבער צוביסלעך האָט מען געזען אידען זענען פאַרנומען מיט ריידען סודות איינער צום אַנדערן. אין וואָס זענען באַשטאַנען די סודות? דער רב האָט געגעבען אַנצוהערן אַז איהם געפעלט נישט רבי יצחק הערש דעם דיינים פירונג. אידען האָבען גאַרנישט פאַרשטאַנען

וואס ער מיינט דערמיט. און דער ראש הקהל האט אויך נישט געוואלט מ'זאל רעדען דערפון, האט ער קיינעם נישט געזאגט וואס דער רב מיינט. אידען זענען דאך געווען נייגעריג צו וויסען, האט איינער דעם אנדערן געפרעגט און קיינער האט נישט געוואוסט צו ענטפערן וואס דעם רב'ס מענות זענען. אבער דער רב איז געשמאנען פעסט אויף זיינע מענות און האט זיך זייער געערגערט.

זיינע נאענטע פריינט כאטש זיי אליין האבען נישט געזען קיין עוולה אויף דעם דיין, אבער זיי האבען געהאט עגמת נפש זעענדיג דעם רב ווי ער ערגערט זיך. צוכיסלעך און מיט דער צייט האט זיך די מחלוקה צעפלאקערט. דעם רב'ס נאענטסטע פריינט זענען געווארען דערווייטערט פון ר' יצחק הערש'ס פריינט, ווייל אויך דעם דיינ'ס נאענטע האבען נישט געקענט צווען ווי ר' יצחק הערש איז זיך מצער וועגען דעם. עס איז געקומען אזוי ווייט אז דער רב האט גע'אסר'ט דאס כשרות ביי די בעלי בתים וואס האלטען מיט ר' יצחק הערש'ן, און א חסיד פון דעם רב טאר נישט טוען זיין אין א הויז פון יענע אידען.

מיין טאטע האט מיר דערציילט אז איך בין געבוירען אין יענע וואך. און ווי דער מנהג איז, מ'האט געמאכט א שלום זכר און מ'האט געלאדענט משפחה און פריינט, און דער פעטער ר' משה וויינשטיין, דעם זיידענ'ס ברודער איז געקומען און געווינשען מול טוב און האט גארנישט געוואלט טוען זיין, ווייל ער איז געווען נאענט צום רב און נישט געוואלט עובר זיין אויף דעם רב'ס איסור. און יענע וואך טאקע האט דער ראש הקהל איינגעלאדענט רבנים פון די נאענטע שמעט און ביי א דין תורה איז ב"ה שלום געווארען. און ביי מיין סעודת ברית מילה זענען געזעסען דער רב צוזאמען מיט ר' יצחק הערש'ן, און עס איז געווען שלום על ישראל. א צייט שפעטער, נאך דער פאסירונג, איז דער רב געפארען קיין איהעל, וואו ער איז אויפגענומען געווארען אלס רב.

די אידען אין סמראפאקאוו זענען אפילו געווען צופרידען מיט דעם אויסגאנג פון דער מחלוקה אז אלעס האט זיך געענדיגט כבי טוב און וואלטען געווען גערן וויליג דער רב זאל בלייבען אין סמראפאקאוו. ווען ער איז אנוועק קיין איהעל האבען זיי געהאט

שמערצליכע געוויסענסביסע, און האָבען זיך אליין געפרעגט פאָרוואָס האָט דאָס פאָסירט, און וויאָזוי האָט דאָס געקענט פאָסירען, ווייל אי דער רב אי דער דיין זענען גרויסע צדיקים און קלוגע אידען? פאַרשידענע תירוצים זענען געגעבען געוואָרען, אָבער עס האָט נישט צופרידענגעשטעלט די פרעגערס. ווייל איך איבערגעבען איין תירוץ וואָס איך האָב געהערט פון חסידישע אידען.

צוויי סטראָפקאָווער אידען זענען געפאָרען אויף אַ שבת קיין שיניעווע. דער רבי האָט זיי אַ פרעג געמאַן וואָס הערט זיך עפעס אין סטראָפקאָו? האָבען זיי איהם דערציילט אַז מען האָט אויפגענומען הרב ר' משה יוסף טייטלבוים פאַר רב אין סטראָפקאָו. אַזוי? האָט ער אַפרעג געגעבען, און מיך האָט מען גאַרנישט געפרעגט? ער איז פאַר אַ וויילע שטיל געווען. שפעטער האָט ער געזאָגט בזה הלשון: איך האָב געמיינט אַז מײן שלום וועט זיין דער רב אין סטראָפקאָו, אָבער אַז איר האָט שוין אַן אנדערן וועט איר דאָך נישט האָבען שלום. קיינער איז נישט מיט דער מיינונג אַז דער רבי האָט דאָס געזאָגט מיט אַ כיוון אַז עס זאָל פאָסירען וואָס עס האָט פאָסירט. אָבער די חכמים האָבען אַזוי געלערענט, ווען אַ צדיק זאָגט אַרויס אַ קללה אפילו אַהן אַ כוונה ווערט עס מקוים.

מיט אַ צייט שפעטער איז הרב רבי אברהם שלום, דער זון פון דעם שיענעווער צדיק אויפגענומען געוואָרען אַלס רב אין סטראָפקאָו. דער רב איז געקומען און מיט איהם איז אויך געקומען דעם רב'ס זון ר' מענדעלע, אַ שיינער יונגערמאַן און זעהר אַ באַטעמ'טער און מיט אַלע מעלות. דער עולם האָט הנאה געהאַט פון ביידע. צום רב האָט מען געהאַט גרויס דרך ארץ, ווייל מ'האַט געפילט אַז ער איז אַ צדיק אַ בן קדושים און איז אויך געווען אַ שיינער בעל תפילה. אויך ר' מענדעלע איז געווען אַ שיינער בעל תפילה און אַן איידעלער מענטש. עס איז געווען אין בית המדרש זעהר פרייליך ווען ר' מענדעלע איז געזעסען און געלערנט.

דער רב ר' שלום איז געבליבען דער סטראָפקאָווער רב זיין גאַנץ לעבען, אפילו עס איז געווען צייטען ווען ער האָט פאַרברענגט יאָרען אין אנדערע שטעט, אָבער זיין נאָמען איז אַלץ געווען, סטראָפקאָווער רב. נאָר ווען ער איז נפטר געוואָרען איז ר' מענדעלע זיין זון געוואָרען

דער סטראפקאווער רב. מיט אים האט זיך געענדיגט די גאלדענע קייט פון דעם רבנות. און בעוונותינו הרבים די סטראפקאווער קהלה איז חרוב געווארען. חבל על דאבדין ולא משתכחין.

א מופת פון סטראפקאווער רבין רבי שלום זצ"ל

איך האב באגעגענט אייניגע אידען וואס זענען געקומען פון אייראפע ערשט נאך דער מלחמה. אז זיי האבען געהערט פון מיר אז איך בין פון סטראפקאוו, האבען זיי מיך געפרעגט צי איך ווייס אז רבי שלום דער סטראפקאווער רב איז געווען א בעל מופת? האב איך זיי געזאגט אז אין מיינע צייטען מיט 60 יאהר צוריק האט מען שוין געזען פון איהם א מופת. און איך האב דערציילט וואס עס האט פאסירט אין יענער צייט. איך דענק אז עס איז ווערט צו פארשרייבען כדי אידען זאלען עס לייענען און וויסען.

מיט יאהרען צוריק איז א שייגעץ פון סטראפקאוו אוועק קיין אמעריקע. זייענדיג אין אמעריקע זעט אים אז ער האט מצליח געווען און געמאכט גענוג געלט און איז אהיימגעקומען מיט אן אויסזען פון א רייכען פריץ. ער האט אויך געהאט א פרוי מיט א מאכטער. ער האט געקויפט א הויז מיט א געוועלב אויף דער הויפט גאס. די אידען איז דאס נישט געפעלען, ווייל ביז דעמאלט זענען אלע הייזער מיט די פארשידענע געשעפטען געווען פארנומען נאר פון אידען. דער גוי האט זיך גענומען צו דער ארבעט און איינגע-ריכט דאס געוועלב פאר א ווערטסהויז, גאר נעבען דעם הויז פון ר' שלמה העניג'ס ווערטסהויז. ר' שלמה העניג האט באלד דערפילט די געפאר, ווייל די גוים וועלען אוודאי גיין טרינקען צום גוי און נישט צו אים און ער וועט חלילה בלייבען אן פרנסה.

ר' שלמה העניג איז געווען זעהר א גוטער מענטש און גרויסער ערליכער איד, און אלע אידען האבען מיטגעפילט מיט איהם און זענען געווען באזארגט. אבער ר' שלמה אליין האט נישט אויסגעזען אז ער פילט די גרוים פון די צרה אין דער ווירקליכקייט. דער גוי האט געענדיגט די ארבעט און פארשענערט דאס געוועלב און אריינגעברענגט די סחורה וואס איז באשטאנען פון פלעשלעך פארשידענע

געמראנעקען. זיין ערלויבניש פון דער רעגירונג האט געלויפט אז ער מעג נאר פארקויפן א פלעשל בראנפען און נישט א גלעזל בראנפען ווייל ער איז געווען זייער נאענט צו איין ווערסטסהויז וואס האט גע- מעגט פארקויפן א גלעזל בראנפען. אבער דער גוי האט זיך אן עצה גע- געבען און האט איינגעריכט דאס הינטער צימער וואס דארט האבען שוין די גוים געמעגט ברענגען דאס פלעשל און דאס דארט אויסמרינקען. און אזוי האבען זיי געטאן. און מ'האט טאקע געזען אז זעהר ווייניג גוים גייען צו ר' שלמה'ן, אבער צום גוי גייען יא א סך גוים, פון דעסמוועגען האט מען אויף ר' שלמה'ן נישט געזען קיין עצבות, און מ'האט נישט פארשטאנען וואס דאס איז.

דעם גוים גליקען האבען אבער לאנג נישט אנגעהאלטען. אידישע שכנים פלעגן דערציילען אז יעדע נאכט נאכ'ן פארמאכען דאס געשעפט האט דער גוי מיט זיין פרוי זיך געקריגט און האבען זיך געזידעלט. די זעלבע שכנים האבען פארשטאנען די אורזאך פון זייערע קריגערייען. ער איז זי חושד אין זיין צו פריינמליך מיט די פריצים וואס קומען דארט פארברענגען. די פרוי איז געווען א יונגע און א פרייליכע, און די הערשאפטען האבען געמאכט אפטע הוליאנקעס און דעם גוי האט דאס געקרענקט, ווייל ער האט צוגעזען ווי זיין פרוי פירט זיך מיט די פריצים.

ויהי היום אין א שיינעם שבת אין דער פריה, איך האב זיך געהאט אנגעטאן אין מיינע שבת בגדים און גיי ארויס זען ווי די שחורים האבען שיין אויסגעקערט, און די גאס איז ריין און די זון האט געשיינט. מיטאמאל זע איך ווי אייניגע אידען פון דעם גוים שכנים קומען ארויס פון זייער הויז און זיי לויפען אריין אין איילעניש צום גוי. בין איך געגאנגען זען וואס דארט קומט פאר. און איך האב געזען דעם גוי א געשאסענעם און א טויטען. מענטשען זענען זיך צוזאמען געלאפען. ווי די פאליציי און זשאנדארען זענען אנגעקומען האבען אלע אידען געמוזט ארויסגיין, און זיי האבען איהם אוועק- געפירט און די פרוי האט מען ארעסטירט.

נאכדעם האט ערשט ר' שלמה העניג אויסגעזאגט דעם סוד. אז דער רבי ר' שלום האט איהם אלץ געטרייסט און איהם מכטיח געווען אז דער גוי וועט האבען א מפתח. און כך הוה.

פון די מעשה, גלויב איך, ווייסען ווייניג מענטשען, און עס וועט זיי הנאה טאן ווען זיי וועלען דאס לייענען.

די בעלי בתים פון סטראפאקאוו

בזו אהער האב איך געשריבען ווער עס זענען געווען אין סטראפאקאוו די מנהיגים די חשוב'ע רבנים, די דיינים, און עס איז אלעמען באוואוסט אז זיי האבען פארשאפט חשיבות פאר די שטאט. איצט וויל איך שרייבען ווער עס זענען געווען די בעלי בתים וואס האבען געהאט דעם זכות צו האבען אזלעכע חשוב'ע מנהיגים. איך בין זיכער אז וועלכער איד וואס האט געהאט אן אהנונג פון סטראפאקאוו, האט זיכער געוואוסט אז סטראפאקאוו פארמאגט חשוב'ע אידען און אינטערעסאנטע אידען.

און לויט דעם כלל וואס די חכמים האבען אונז געלערנט גדול המעשה יותר מן העושה — דאס מיינט ווען איינער מאכט מעגליך פאר א צווייטען צו זיצען און לערנען תורה, איז דער מענטש אויף א העכערע מדריגה פון אהבת תורה, ווי דער וואס זיצט און לערנט. דערפאר וויל איך דערמאנען אט די נעמען פון די אידען וואס האבען חתונה געמאכט זייערע געראטענע טעכטער צו יונגע תלמידי חכמים און האבען זיי צוגעזאגט מפרנס צו זיין, נאר זיי זאלען זיצען און לערנען און נישט האבען קיין עול פרנסה. און די אידען זענען נישט געווען קיין בטלנים, נאר קלוגע געשעפטסלייט, אבער זייער צדקות איז געווען אזוי גרויס אז תורה איז געווען דער אידעאל פון זייער לעבען, און זיי זענען געווען וויליג זיך צו טיילען מיט וואס זיי האבען, מיט דעם איידעם דעם תלמיד חכם.

דער ערשטער פון דעם סארט איז געווען דער אלעמען באליב-טער ראש הקהל ר' הערש פרידמאן. ער איז געווען א מענטש מיט אלע מעלות. ער איז געווען א גרויסער חכם און א גרויסער עושר און א גרויסער ערליכער איד. ער האט געגעבען צדקה מיט א ברייטער האנט, און זיין איידעם איז געווען דער גרויסער צדיק ר' יעקב יוסף וואס אויף זיינע עלטערע יאחרען האט ער געהאט חסידים און זיין נאמען האט גע'שמו'ט אין דער וועלט. ער איז נאר געזעסען און געלערנט און דער שווער האט איהם מפרנס געווען.

דער צווייטער ערליכער איד איז געווען מיין עלטער עלטער פעטער ר' יעקב הערש גוממאן. ער האט געפירט גרויסע געשעפטען און איז געווען א גרויסער בעל צדקה און געהאט צוויי געראטענע קינדער, א זון מיט א מאכטער. ער האט חתונה געמאכט די בת יחידה צו ר' מנחם ארענשטיין, א גרויסער תלמיד חכם און א צדיק. ר' מנחם און ר' יעקב יוסף זענען געזעסען א גאנצען מאג אין מלית ותפלין אין בית המדרש און געלערנט. פארנאכט זענען זיי אהיים געגאנגען עפעס עסען און צו מנחה זענען זיי שוין געווען צוריק אין בית המדרש, און דער שווער האט איהם מפרנס געווען.

דער דריטער האט געהייסען ר' זלמן יוסף וויינבערגער. א קלוגער לעדער סוחר און א שיינער בעל הבית. ער האט זיך אפגע-געבען מיט קהל'שע ענינים, און איהם איז געפעלען צו האבען פאר זיין איידעם דעם גאון ר' יצחק הערש אמסעל. פאר פרנסה האט ער איהם געזאגט נישט צו זארגען, ער זאל נאר עוסק זיין אין לערנען. דער שווער האט זיך געפילט גליקליך און געדאנקט השי"ת פאר דעם זכות, ווייל צו האבען אן איידעם א בן תורה איז ביי איהם געווען טייערער ווי אלעם.

דער פערטער פון דעם סארט ערליכע אידען האט געהייסען ר' יודל פרידמאן. ער איז געווען זעהר א חשוב'ער בעל הבית. זיין געשעפט איז געווען א שענק, א ווערטסהויז אין דעם בעסטען פלאץ פון דער שטאט. ער האט זיך געפירט זעהר אריסטאקראטיש און איז געווען א גרויסער חסיד און ערליכער איד. ער האט געהאט צוויי זין און א בת יחידה. אויך ער האט נאר געזוכט צו האבען אן איידעם נישט סתם א בחור נאר א בן תורה. ער איז געווען זעהר איבער-קלייבעריש. השי"ת האט איהם מוכה געווען מיט אן איידעם. זיין נאמען איז געווען ר' הערשעלע. א גרויסער תלמיד חכם מיט סמיכה פון גאונים. ער האט געהאט התרת הוראה. אזא איידעם האט ר' יודל פרידמאן געזוכט און געפונען.

ר' הערש רייך איז געווען א חסידישער איד און א שטילער אבער גוטער מענטש, א בעל צדקה. ער האט געהאט א שענק און איז אלעמאל געווען פארנומען מיט די גוים וואס זענען געקומען טרינקען. זיינע צוויי זין האט ער געוואלט זאלען קענען לערנען.

דער אינגסטער זון אשר איז געווען זעהר א געראטענער און ער האט איבערגענומען צו פירען דאס געשעפט נאך זיין חתונה. ר' הערש האט אויך געהאט צוויי טעכטער און ביידע האבען חתונה געהאט צו חשוב'ע בחורים גרויסע תלמידי חכמים פון שיינע משפחות. איינער האט געהייסען ר' מנשה. ער איז געזעסען און געלערנט. מען האט איהם קיינמאל נישט געזען ער זאל מבטל זיין די צייט און נישט לערנען. ער איז אויך געווען זעהר אן ערליכער איד. דער צווייטער איידעם האט געהייסען ר' יחזקיה גרינוואלד, א זעהר שיינער און קלוגער און אויך א פרומער. ער האט זיך שוין געפירט רבניש, ווייל ער איז געווען פון א רבנישער משפחה. ר' הערש רייך האט מפרנס געווען זיינע איידעם די תלמידי חכמים.

ר' משה רייך איז געווען א גאר הויכער מענטש און חסידישער איד. זיין געשעפט איז געווען סחורה פאר מענער קליידער און פאר פרויען קליידער. זיין געוועלב איז געווען אלעמאל צוזאמען גערוימט, אזוי ווי די גרויס שטאטישע געשעפטען. ער איז געווען א שמרענגער אבער נישט קיין שלעכטער מענטש. ער האט זיך געפירט בעל בתיש. ער האט געקענט לערנען און אלעמאל געהאט א ספר אין האנט, אין געשעפט ווען ער איז נישט געווען פארנומען, אין בית המדרש פלעגט ער זיצען ביי א גמרא און לערנען. ער האט געהאט א זון און א טאכטער. דער זון האט חתונה געהאט אין אן אנדערער שטאט און נישט געוואוינט אין סמראפאקאוו. די טאכטער האט חתונה געהאט מיט א בחור פון ריישע, יצחק הויזמאן, גערופען האט מען איהם אימשעלע. זעהר א בא'טעמ'טער יונגערמאן. ער איז געזעסען אין בית המדרש און געלערנט א סך יאהרען, און שווער און שוויגער האבען געגעבען פרנסה און געהאט נחת.

ר' הערש לייב, א תבואה סוחר. ער האט געדאווענט אין שוהל נוסח אשכנז, אבער א שמריימעל און בעקישע האט ער שבת געטראגען. ער איז נישט געווען א בן תורה, אבער אן ערליכער איד איז ער שוין גאר געווען. ער האט געהאט א בת יחידה זעהר א געראטענע און זי האט חתונה געהאט מיט א ישיבה בחור וואס איז געזעסען און געלערנט נאך דער חתונה. ר' הערש לייב מיט זיין ווייב האבען געקוואלען פון נחת. אמת ער איז געווען אויסער א גוטער לערנער א שיינער בעל תפילה און שיין געזונגען.

די חברה ש"ס

אין סטראפקאווער בית המדרש איז געווען א חברה ש"ס. זיי האבען געלערנט א שיעור גמרא יעדען טאג בין מנחה למעריב. אלע וואך האט אן אנדערער געזאגט דעם שיעור. דאס זענען געווען אידען פון עלטערן דור. אבער דער שענסמער טיף וואס חסידות האט אמאל ארויסגעגעבען. יעדער איינער איז געווען א תלמיד חכם און א געטרייער חסיד פון א רבי'ן. דאס רוב פון זיי זענען געווען פארנומען א גאנצען טאג יעדער אין זיין באשעפטיגונג. עס איז כדאי צו דערמאנען זייערע נעמען, און זאלען זייערע אייניקלעך און אור-אייניקלעך וויסען וואס פאר א זיידע זיי האבען געהאט און זיך אנשמרענגען צו גיין אין זייערע דרכים.

ר' נפתלי גאלדמאן ז"ל — ווייל ער איז געווען א כהן דערמאן איך זיין נאמען צום ערשט — האט געהאלטען די מקוה פאר א סך יאָהרען. ער איז געווען א גרויסער תלמיד חכם. ווען ער האט געלערנט דעם שיעור פאר דעם עולם האט ער זיך אפּטמאל געבייזערט ווען איינער האט געמאכט א באַמערקונג אין לערנען וואס איז אים נישט געפעלען. אבער מ'האט געהאט גרויס דרך ארץ פאר איהם ווייל ער איז געווען א גרויסער ערליכער איד און געקענט א סך לערנען.

ר' חיים צימענט ז"ל. ער איז געווען א פארנומענער מענטש א גאנצען טאג, ער האט געהאט צוויי ווערטסהייזער, אבער קיין עושר איז ער נישט געווען. ווען ער האט פארגעלערנט דעם שיעור האט ער גערעדט קלאר און געלאסען. ער איז געווען א גרויסער תלמיד חכם און קלוגער געשעפטסמאן. מיט דער צייט איז ער געווארען דער מחותן מיט'ן רבי'ן ר' יעקב יוסף.

ר' משה באום ז"ל איז געווען זעהר א שיינע פערזענליכקייט. ער איז אין יענע צייט שוין נישט געווען באשעפטיגט. זיין אויסזען און זיין האלטונג איז געווען בכבוד'יג. ער האט ווייניג גערעדט, און אויב ער האט עפעס געזאגט האט איהם קיינער נישט איבערגעשפארט, ווייל מ'האט געהאט פאר אים גרויס דרך ארץ. ער האט געהאט א הדרת פנים, און ווען ער האט געזאגט דעם שיעור האט ער אויסגעזען ווי א ראש ישיבה. ער האט געוואוינט צוזאמען מיט זיינע קינדער און געהאט נחת פון זיינע גראטענע אייניקלעך.

ר' שלמה העניג ז"ל איז געווען אן אויסערגעוויינליכער צדיק. ער איז געווען א פארנומענער מענטש ביי זיך אין ווערסטחויז און ער האט אויך געארבעט אין פעלד. זומער פלעגט ער קומען פארנאכט אין בית המדרש מיט דער קאסע, וואס ער האט געשנימען אין פעלד גראז צו פוטערן די בהמות. ער האט צו זיין הויז צוגעבויט א צימער פאר הכנסת אורחים, און ער האט זיי אויך געגעבען עסען אין דער פריה. און ווען ער האט געזאגט דעם שיעור פאר'ן עולם האט אויסגעזען ווי גלייך דער מענטש האט גארנישט געטאן א גאנצען טאג, נאר ער האט זיך פארגעזען דעם שיעור. אויב מ'האט אים עפעס געפרעגט ביים לערנען האט ער אן צו טראכטען א סך גלייך געענטפערט. אויך איז ער געווען א בעל מידות טובות. ער האט קיינעם נישט אפ-געזאגט צו טאן א טובה אויב מ'האט פון איהם פארלאנגט.

ר' יהודה לייב דייטש ז"ל איז געווען א גוט מוטיגער מענטש. זיין פנים איז שטענדיג געווען מיט א שמייכל. ער איז געווען דער פורים רב אין שטאט פאר א סך יאהרען. און ווען ער האט געזאגט דעם שיעור איז ער געווען רואיג און ער האט געלערנט קלאר און איבערצייגענד. ער איז געווען זעהר א באליבטער מענטש. אויף דער עלטער איז ער מיט זיין משפחה אוועקגעפארען קיין ארץ ישראל. עס זענען געווען מער פון דעם סארט אידען ביי דעם שיעור, נאר איך געדענק ליידער נישט זייערע נעמען. אז איך דערמאן זיך פון דעם בילד ווי דאס האט אויסגעזען, די מסיבה ארום דעם מיש, ווי אן עדה שיינע בכבודיגע אידען האבען געלייכט מיט גומסקייט, זענען געזעסען און געלערנט, דענק איך נישט אויב איך האב דאס געזען ערגעץ אנדערש אין אנדערע שטעט.

* * *

אין סמראפאקאוו זענען געווען אידען סוחרים, נאר גרויסע סוחרים און קלענערע, און זענען געווען זעהר פארנומענע מענטשען. לערנען האבען זיי געקענט און ערליכע אידען זענען זיי געווען, האבען זיי זיך געזעצט לערנען ווען זיי האבען נאר געהאט פרייע צייט. צום ביישפיל ר' עבקר גראסמאן, דער גרעסטער סוחר פון דער געגענט. ער איז געווען א נאר פארנומענע מענטש. צו אים זיינען געקומען א סך גוים וואס ער האט געהאנדעלט מיט זיי, און וויבאלד ער האט זיי אפגע'פטר'ט האט ער זיך געזעצט לערנען.

ר' עבקר איז אויך געווען א בעל מעשים טובים. ער האט קיינמאל נישט אפגעזאגט א טובה צו מאן פאר א איד. אויך זיין בן יחיד יחיאל איז געווען א טייערע נשמה. ער האט נאך אלס חדר אינגעל געמאט טובות פאר ארימע אינגלעך. און ווען ער איז שוין גרעסער געווארען האט ער אלץ געזוכט וועמען צו מאן א טובה. ער איז געווען גרייט זיך צו טיילען מיט אן אנדערען וואס האט געבעטען פון איהם. ער האט חתונה געהאט קיין ריישע און האט געוואוינט דארט נאך דער חתונה. ער האט געמאט א סך טובות פאר ארימע אויך דארט. אידען פון ריישע קענען זיך נישט גענוג אנלויבען פון אים. ער האט מאקע דעם זכות וואס זיינע קינדער און אייניקלעך וואס זענען דא אין אמעריקע, זענען גרויסע סוחרים און בעלי צדקה.

ביי ר' עבקר גראסמאן אין שכנות האט געוואוינט ר' הערש טוכמאן. ער איז געווען דער זון פון א רב פון א דערבייאג שמעטעל. זיין באשעפטיגונג איז געווען זייגער מאכעריי. ער איז געווען א קלוגער איד, אבער האט זיך געהאלטען ביי דער מידה סייג לחכמה שתיקה. ער איז געווען א באשיידענער חסידישער איד. מ'פלעגט אים זען אפט זיצען ביי א גמרא אין בית המדרש. ער האט געהאט א שיינע משפחה, דריי טעכטער און צוויי זין. אויך זיי זענען געווען שטילע בכבוד'יגע מענטשען. די פרוי זיינע איז געווען גאר א צדיקת. ר' מיכאל הענדלער ז"ל איז געווען א סוחר, און מ'האט אים געהאלטען פאר אן עושר, ווייל ער האט געמאט גרויסע געשעפטען. ער איז געווען פאררעכענט פאר א שיינעם בעל הבית און האט זיך געפירט זעהר בכבוד. מ'האט אים געהאלטען פאר א תלמיד חכם. ער האט געהאט דריי זעהר גערעכטע זין און אויך זיי האבען געקענט שיין לערנען.

ר' אשר פרידמאן, ר' אשר פאלים האט מען איהם גערופען, ער איז געווען פון עלטערן דור און איז געווען א גרויסער ערליכער איד. ער האט געהאט זעהר גערעכטע זין. דער עלטסטער זון ר' יואל שוחט איז געווען א שיינער בעל תפילה און ווען ער האט געזונגען א זמר און זיין ברודער נפתלי מיט זיין זון הערש לייזער האבען איהם אונטערגעהאלפען, איז געווען וואס צו הערען. דער עולם האט

געהאט א גרויסע הנאה. אויסערדעם וואס זיי זענען געווען שיינע זינגערס זענען זיי אלע געווען גוטע לערנערס און קלוגע מענטשען.

* * *

ר' יואל דער ראש הקהל פרידמאן. ער איז געווען דער זון פון דעם בארימטען און באליבטען ר' הערש פרידמאן דער ראש הקהל. ר' יואל ווי זיין פאטער איז אויך געווען אן אנזיענדע פער-זענליכקייט. זיין האלטונג און זיין גאנג איז געווען ווי א בן מלך. ער האט געמאכט גוטע געשעפטען, און ער איז געווען א זעהר בכבוד'יגער בעל הבית. זיין הויז איז געווען א בית ועד לחכמים, און ער אליין איז געווען א תלמיד חכם, א חסיד און גרויסער ערליכער איד מיט א הדרת פנים.

ר' חיים יוסף פרידמאן און ר' אהרן פרידמאן, די ברידער פונעם ראש הקהל, זענען אויך געווען זעהר שיינע חסידישע אידען. געשעפטסלייט און ערליכע פרומע מענטשען. זיי פלעגען זיצען אין בית המדרש און לערנען.

ר' אליעזר האסענפעלד, אן איידעם פון ר' הערש פרידמאן איז געווען גאר א שיינער און חסידישער איד. ער האט געפירט א מעכל געשעפט און מ'האט איהם געהאלטען פאר א קלוגען מענטש. ער האט זיך געפירט זעהר אריסטאקראטיש. זיינע רייכע און שיינע קליידער האבען געצויגען די אויפמערקזאמקייט פון אלעמען, און מ'האט איהם אפט געזען זיצען און לערנען.

ר' חיים יוסף גוטמאן, דער זון פון ר' יעקב הערש, איז געווען א זעהר באגאבטער מענטש און שיינע פערזענליכקייט. זיין געשעפט איז געווען וויין סוחר. עס איז איהם גוט געגאנגען און ער האט זיך געפירט ווי אן עושר. מיט דער צייט איז ער געווארען דער ראש הקהל. מ'האט איהם געהאלטען פאר איינעם פון די גאר קלוגע אידען. ער האט זיך געפירט זעהר חסידיש, און געלערנט ווען גאר ער האט געהאט די געלעגענהייט.

ר' אליעזר פרידמאן, דער זון פון ר' יהודה פרידמאן, איז געווען זעהר אן אינטערעסאנטער און בא'טעמ'טער מענטש. ער האט געהאט א רייכען שווער. אים איז געלונגען צו זיין דער אייגענטימער פון שטאק, דאס איז געווען דאס גרעסטע און בעסטע הויז אין שטאט, און עס איז א סברא אז ער האט געהאט פרנסה פון דעם. ווייל

ער האט געהאט דאס הויז פארדונגען, איז ער נישט געווען באשעפטיגט, דערפאר איז ער אלעמאל געווען רוהיג און געלאסען. ווען מען האט איהם געזען איז ער געווען אלעמאל גרייט צו זאגען א גלייכווארט. השי"ת האט איהם באשאנקען מיט אלע מעלות, תורה חכמה און מזל ברכה, האט מען איהם טאקע אפט געזען אין בית המדרש זיצען און לערנען. מיט דער צייט איז ער געווארען דער ראש הקהל אין שטאט.

* * *

ר' יואל פרידמאן. ער איז אויך געווען פון די פרידמאן משפחה און האט זיך געפירט זעהר בעל הבית. ער האט אויך געפירט א שיין געשעפט און מ'האט איהם געהאלטען פאר אן עושר. איהם פלעגט מען רופען דער אייזערנער יואל, ווייל זיין געשעפט איז געווען אייזענווארג און האט געטאן אייזערנע געשעפטען. זיי האלטונג איז געווען ווי פון אן אריסטאקראט. זיינע שבת'דיגע בעקישעס זענען געווען די שענסטע און די בעסטע. ער האט געמאכט דעם איינדרוק פון א רייכען חסידישען בעל הבית. ער האט אויך געהאט א שיינעם געראמענעם איידעם. חנינה איז געווען זיין נאמען. ער האט באזיצט אלע מעלות. מ'האט איהם געהאלטען פאר א קלוגען יונגערמאן. ער האט שיין געדאווענט און געזונגען שיינע ניגונים.

ר' דוד האסענפעלד, דער איידעם פון ר' משה באום, איז געווען א חסידישער איד, און דערצו א בילד שיינער מענטש. א געשעפטסמאן און אן אינטעליגענטער וועלטס מענטש. ער האט זיך געפירט זעהר בעל הבית אין זיין קליידונג. ער איז טאקע געווען זעהר געאכטעט ביי אלעמען. זיינע קינדער זענען געווען זעהר געראמענע. איבערהויפט זיין זון איז געווען אן אויסנאם פון א שיין געראמען בחור'ל. ישעי' הערץ האט ער געהייסען. ר' דוד און זיין זון האבען געקענט שיין לערנען.

ר' אברהם אבא מעלער האט געהאט א געוועלכ פון עסענווארג. דערצו האט ער געטאן תבואה געשעפטען. ער איז געווען זעהר אן ענערגישער מענטש. ער האט געהאט א שיינע משפחה. ר' אברהם אבא איז געווען נידעריג געוואקסען מיט א פולען קערפער, אבער זיין חכמה און זיינע וויצען און אויך זיינע אנדערע מעלות האבען זיך געלאזט הערען. אין געזעלשאפט פון א רעדל אידען האט מען

נאך איהם געהערט און געהאט הנאה. ער איז געווען א חסידישער איד, און פלעגט זיצען אין בית המדרש און לערנען בין מנחה למעריב. ר' יעקב זיסקינד, דער שוואַגער פון רבי יצחק הערש און דער צווייטער איידעם פון ר' זלמן יוסף, איז געווען גאָר אַ געראַמענער און אינטערעסאַנטער מענטש. זיין אויסזען איז געווען פון אַ שיינעם חסידישען און געלערנטען איד. ער איז אַבער געווען אַזוי פעהיג און באַהאָוענט אין פאַרשידענע געשעפטען, ווי לעדער, שניטוואַרע, זילבערוואַרג, דיאַמאַנטען, און אַלעס פון דאָס בעסטע, און דערצו האָט ער געגרינדעט די ערשטע באַנק אין שטאָט. זיין רעדען איז געווען ווי פון אַ וועלטס חכם. ער האָט געקענט שיין לערנען און געהאַט הצלחה אין אַלע זיינע געשעפטען.

ר' אהרן בערגמאַן איז אויך געווען אַ חסידישער איד, און איז געווען פאַרנומען אין זיין געוועלב פון וואַרעם. זיינע קונים זענען געווען פרויען פון די דערפער וואָס האָבען געקויפט ביליגע וואַרעם. ער האָט געקענט גוט לערנען און איז אַלעמאַל געווען מיט אַ פרייליך פנים. מ'האַט איהם זעהר ליב געהאַט, ווייל ער איז געווען אַ מענטש מיט אַלע מעלות, תורה און חכמה.

ר' בעריש וויינבערגער איז געווען אַ האַלץ סוחר. ער איז געווען באַהאָוענט אין די בוי מאַטעריאַלען. ער איז אַלעמאַל געווען אַ שיתוף מיט די אַנדערע האַלץ סוחרים ווען עס איז געווען עפעס אַ געשעפט צום בויען. ער האָט געקענט גוט לערנען און איז געווען באַהאָוענט אין חושן משפט. די שותפים האָבען איהם נישט געקענט נאָרען, ווייל ער איז געווען זעהר קלוג. מ'האַט איהם טאַקע גערופען דער רויטער בעריש. ער איז געווען אַן ערליכער חסידישער איד, און איז אַפט געבליבען אין בית המדרש נאָך מעריב לערנען.

דער איידעם פון ר' בעריש וויינבערגער האָט געגעסען קעסט ביי זיין שווער און שוויגער פאַר עטליכע יאָהר. ער איז געזעסען און געלערנט אין בית המדרש אַ גאַנצען טאָג און זיך געקרייזעלט די פיאה. ער איז געווען אַ גרויסען תלמיד חכם, און ווען ער איז גע-וואָרען אַ האַלץ סוחר איז ער נישט געווען אַ במלך, און ער האָט געטויגט צום געשעפט, און געקרייזעלט די פיאה.

ר' שמואל שיניעווער איז געווען א גוטער מענטש אין אלע הינזיכטען, נאָר ער האָט געהאַט אַ טבע ווען ער האָט גערעדט צו עמיצען האָט ער גערעדט מיט אַ טעמפּער. אויף אַ זייטיגען צוהערער האָט עס געמאַכט דעם אייגנדרוק אז ער קריגט זיך מיט יענעם. עס האָט פאַסירט אַ סך מאל אז ווען ר' שמואל שיניעווער האָט עפעס דערציילט פלעגען פאַרבייגייער זיין נייגעריג צו וויסען אויף וועמען ער שרייט אזוי, און מ'פלעגט זיי ענטפערן אז קיינער קריגט זיך נישט נאָר ער דערציילט עפעס. דערפאַר איז זיין זון ר' בערישל געווען אַ שטילער מענטש. ער האָט גערעדט שטיל און מיט איידלקייט. ער פלעגט זיצען אין בית המדרש און לערנען מיט אַ ניגונ'ל און שטיל ווי אַ מויב.

ר' אפרים הערש וויידמאַן און אויך זיין פאָטער ר' מאיר זענען נישט געווען קיין עשירים, אָבער גרויסע ערליכע חסידישע אידען זענען זיי געווען. זייער אַרעמקייט איז געווען זעהר אַנזעעוודיג פון די זיידענע שבת בעקישעס וואָס איז געווען פאַרריכט מיט אַ סך לאַמעס. זיי האָבען זיך געפירט זעהר באַשיידען און בכבודיג מיט זייער משפּחה. זיי פלעגען זיצען און לערנען זעהר געשמאַק אין בית המדרש. ר' אפרים הערש האָט געקענט גוט לערנען.

* * *

אין סטראַפּאָקאָוו זענען אויך געווען ערליכע אידען וואָס איז זייער יוגענט האָבען זיי נישט געהאַט די מעגליכקייט צו לערנען גמרא, און זיי האָבען געלערנט וואָס זיי האָבען געקענט. מאָר זייער כבוד נישט געמינערט ווערען, און אפילו ווען אַ איד קען גאָרנישט לערנען נאָר ער דאווענט און זאָגט תהלים ווען ער האָט צייט, דאָרף ער אויך באַטראַכט ווערען פאַר אַ גוטען און ערליכען איד. און דאָס רוב זענען געווען אַזעלכע פון דעם סאָרט גאָר ערליכע אידען. איך וועל פרובירען ווי ווייט מעגליך אויסרעכענען זייערע נעמען, וויפיל נאָר מיין זכרון וועט מיר דינען.

ר' משה וויינשטיין. מ'האַט איהם גערופען משה ר' אייזיקס. ער איז געווען אַ כהן, דאָרף מען איהם אויפרופען דעם ערשטען. ער איז געווען אַ סוחר און געהאַנדעלט מיט וואָס עס האָט זיך גע-טראָפּען. אַמאָל האָט ער פאַרדינט און אַמאָל האָט ער פאַרלוירען ביים געשעפּט. צום ביישפּיל ער האָט געקויפט אַ וואַגאָן שוועבעלעך,

אדער א וואגאן באנדלעך. אויב ער האט באלד געפונען א קונה אפילו מיט א קליינעם ריוח האט ער שוין פארדינט וויפיל עס איז. אויב ער האט נישט געפונען באלד דעם קונה און עס האט גענומען רעגענען און די סחורה איז פאררעגענט געווארען, האט ער שוין פארלוירען געלט. דאס זענען געווען די געשעפטען וואס ער האט געמאכט. אבער אן ארעמאן איז ער נישט געווען. אויך איז ער נישט געווען קיין גרויסער בן תורה, אבער א פרומער און ערליכער איד איז ער שוין גאר געווען. ער האט געזאגט תהלים אלע טאג פאר'ן דאווענען, און אויב ער איז געווען אין דער היים האט ער געקענט אריינקוקען אין א ספר אדער א חומש. גלאט גארנישט טאן האט ער נישט געקענט. שבת האט ער נישט גערעדט דברי חול און לשון קודש האט ער נישט געקענט, האט ער טאקע גארנישט גערעדט גאנץ שבת מיט קיינעם, אפילו אין זיין הויז צו זיין ווייב. ווען ער האט געדאווענט איז ער געווען איבערגעדעקט מיט'ן טלית און גארנישט געזען, נאר געדאווענט מיט גרויס כוונה, און נישט גערוהט, נאר בכחינת כל עצמותי תאמרנה. ווען ער איז געקומען אין הויכען עלטער איז ער געפארען קיין ארץ ישראל, און האט דעם זכות צו ליגען אין הייליגען לאנד.

ר' פינחס באום איז געווען לויט ווי מ'האט גערעדט א גרויסער עושר און זיך געפירט חסידיש. מ'פלעגט אים זען אלעמאל אריינקוקען אין א ספר. ער האט אויך געהאט א גוטען נאמען אלס שיינער בעל הבית און בעל מידות טובות.

ר' אברהם בער איז געווען אן ערליכער איד. ער האט אפילו געדאווענט אין שוהל נוסח אשכנז, אבער ער האט געטראגען א שטריימעל און בעקישע אים שבת און זיך געפירט חסידיש. אויך איהם פלעגט מען זען אריינקוקען אין א ספר פון צייט צו צייט. ר' לייביש טרייטל איז געווען א שיינער חסידישער איד מיט א הדרת פנים. זיין מסחר איז געווען גוי'אישע קליידער. ער האט געהאט פעהיגע זין וואס האבען איהם געהאלפען אין געשעפט. ער האט זיך געפירט זעהר בעל הבתיש און באזעסען גוטע מידות. אין בית המדרש פלעגט ער אלעמאל אריינקוקען אין א ספר. אין אלגעמיין איז ער געווען א קלוגער און בא'טעמ'טער איד.

ר' אשר שמערן, איהם פלעגט מען רופען אשר „מאדיאר“.
 ער איז געווען א שמילער מענטש, אבער אין זיין געשעפט איז
 געווען לעבעדיג. געהאנדעלט האט ער מיט תבואה און אויך געהאט
 שפעטצערדיי געוועלכ. זיין פרוי איז געווען אן אשת חיל און זי
 האט גענומען א טיכטיגען אנטייל אין געשעפט. אויך צוויי גרויסע
 זין האבען געהאלפען און דאס געשעפט איז געוואקסען. ר' אשר
 האט זיך געפירט ווי א חסידישער איד. די פרוי איז געווען א גרויסע
 צדיקת. ארעמע פרויען האבען געדארפט באקען ברויט פאר די וואך
 און חלות אויף שבת און האבען נישט געהאט קיין געלט צו קויפען
 מעהל, האבען זיי געוויסט צו גיין צו ר' אשר'ן אין געוועלכ און
 זיך פארטרויט פאר זיין פרוי אז זיי האבען נישט קיין געלט, האט
 די צדיקת זיי געגעבען וואס זיי האבען געדארפט און געזאגט, איך
 בעט דען געלט ביי אייך? ווען איהר וועט האבען וועט איר אריינ-
 ברענגען. אויך זייערע צוויי זין ווען זיי האבען חתונה געהאט האבען
 זיי פאר זיך געמאכט א געשעפט אין אן אנדערע שטאט אין אונגוואר.
 עס איז זיי טאקע גוט געגאנגען. זיי האבען זיך פארשאפט א נאמען
 אלס בעלי צדקה און מוקירי רבנן, אז די שמערן ברידער זיינען גע-
 ווארען א שם דבר איבער דער געגענט, און אויך אין ווייטערע שטעט.
 ר' נתן פייטעל, א גרויסער ערליכער איד, האט געדאווענט
 אין שוהל נוסח אשכנז, אבער ווייל ער איז געווען אלס בחור אין
 ישיבה און געלערנט, פלעגט ער שבת פאר מנחה קומען אין בית
 המדרש און אריינקוקען אין א ספר. זיינע קינדער זענען געגאנגען
 צו חסידישע מלמדים און זענען טאקע געווען שמרענג פרומע קינדער.
 ר' נפתלי געהארט, זיין שכן, האט געדאווענט אין בית
 המדרש. ער האט זיך געפירט ווי א חסידישער איד און געטראגען
 א שטריימעל און בעקישע אים שבת, ווי אלע בית המדרש אידען.
 ער איז געווען א שמילער ערנסטער חסידישער איד. ער האט
 אלעמאל אריינגעקוקט און איז געווען פארטיפט אין חסידישע דרוש
 ספרים. ער האט געהאט א בן יחיד און א בת יחידה. זי האט
 חתונה געהאט צו א חסידישען בחור פון ריישע, פון א שיינער
 חסידישע משפחה און האט אים אויסגעהאלטען פאר א שיינע פאר
 יאהר. אויך זיינע אייניקלעך זענען געווען שמילע אינגלעך און
 געראטענע. איינער איז אויסגעוואקסען א זעהר חשוב'ער אידישער

פאָעט. זיינע ביכער ווערן גערימט פון דער ליטעראַרישער וועלט. זיין צווייט אייניקל איז אַ באַלעבאָמישער איד, און ווען ר' נפתלי וואַלט געלעבט וואַלט ער זיכער געהאַט אַ סך נחת פון זיינע אייניקלעך וואָס זענען דאָ אין אַמעריקע.

* * *

איך גלויב עס וואַלט געווען אַ זינד אַדורכצולאָזען און נישט צודערמאָנען די זעהר חשוב'ה אלמנה מרת פרומעט שטערן, זי איז געווען געאַכטעט ביי אַלעמען אין שטאָט ווייל זי איז געווען אַ קלוגע און פעאיגע פרוי אָן אַמת'ע אשת חיל. געפירט אַ בעל הבית'יש הויז, און אויפגעצויגען אַ שיינע פאַמיליע, איך גלויב זי האָט געהאַט צוויי זין, איינער האָט געהייסען אַנשיל, און ער האָט געוואוינט אין שכונות מיט איהר, און צוזאַמען האָבען זיי געהאַנדעלט. און דער צווייטער זון האָט נישט געוואוינט אין סמראַפקאָוו, ביידע זענען זיי געווען איידעלע ערליכע אידען.

דאָ אין ניו יאָרק איז דאָ איהרע אייניקלעך, און אייניגע זענען גאָר חשוב'ע און חסיד'ישע אידען, זייערע קינדער לערנען אין ישיבות און זענען תלמידי חכמים.

דער ראש הקהל אין יענער צייט איז שוין געווען ר' אברהם חיים שענפעלד. זיין געשעפט איז געווען ער האָט געהאַלטען אַ שענק. עס איז אים גוט געגאַנגען און ער האָט זיך געפירט ווי אַ שיינער בעל הבית און האָט זיך אינטערעסירט אין קהל'שע אנגע- לעגענהייטען, און סיי אידען האָבען איהם געהאַלטען פאַר אַ קלוגען איד, און אויך שטאָט באַזאָממע האָבען פון איהם געהאַלטען, און ער האָט דעם איינפלוס וואָס ער האָט געהאַט אויף זיי אויסגענוצט און געטאָן אַ סך טובות פאַר אידען און איז טאַקע געווען באַליבט ביי אַלעמען. זיין פעהיגקייט האָט אויך געברענגט נוצען פאַר דער קהילה. ווען מ'האָט געדאַרפט איבערבויען די מקוה און עס איז געווען שווע- ריגקייטען דערביי, און אייניגע אונטערנעמערס האָבען זיך געהאַט אונטערגענומען צו טאָן די אַרבעט און האָבען חרטה געהאַט, האָט ר' אברהם חיים מיט זיינע גרויסע פעהיגקייטען דורכגעפירט אַז די אַרבעט איז געמאַכט געוואָרען. אַלע האָבען איהם באַוואונדערט און מ'האָט איהם אָפגעגעבען אַ סך כבוד. ער איז געווען אַן ערליכער איד און אַ יודע ספר, און געהאַט נחת פון זיינע קינדער. זיינע ביידע

איידעמס זענען געווען גוטע חסידישע אידען. איינער האט געהייסען ר' שלמה בערלינער.

די סטראפאקאווער מלמדים

די מלמדים אין סטראפאקאוו זענען געווען אמת'ע ערליכע אידען. דער ערשטער מלמד איז געווען ר' אשר, צו אים האט מען געברענגט דאס קינד צוערשט, און אין דריי יאָהר שפעטער איז דאָס אַרויס קענענדיג דאָווענען און געלערנט חומש און אַביסל שרייבען אידיש. דער צווייטער מלמד האט געהייסען ר' שלמה'לע מלמד. ער האט פאַרגעזעצט דאָס לערנען חומש מיט רש"י, נביאים און כתובים. ר' שלמה'לע איז געווען אַ גאָר פרומער איד. ער פלעגט אין בית המדרש שטיין איבער דעם גאַנצען דאָווענען און געדאָווענט אויפ'ן העכסטען קול תחנונים'דיג. האט ער געלערנט די תלמידים זיי זאָלען זיין פרום. ער האט אַ סך צייט געלערנט מיט זיינע תלמידים מוסר ספרים. זיינע תלמידים זענען טאקע געווען פרומע אינגלעך נאך צוויי יאָר לערנען.

דער דריטער מלמד איז געווען ר' זלמן גאַלדמאַן. ער איז געווען אַ שטילער איד און פלייסיק געלערנט מיט די אינגלעך גמרא און אויך חומש מיט רש"י. ער האט געגעגעבען גוט צו פארשטיין און צוגעגרייט זיינע תלמידים מיט אַ קליין תוספות'ל אויך. אויך ביי איהם האט מען געלערנט אַ דריי יאָהר.

דער פערטער מלמד איז געווען ר' יודל גאַלדמאַן. צו איהם זענען געקומען לערנען די פאַר בר מצוה אינגלעך. ביי איהם זענען די תלמידים בר מצוה געוואָרען, און דער הויפט לערנען איז געווען גמרא. דעם שיעור גמרא מיט תוספות האט יעדעס אינגעל געמוזט קענען ענדע וואָך. גאָר פשוט גמרא האט דער רבי פאַרגעזאָגט און אַלע האָבען אויסגעהערט. גאָר אייניגע האָבען פארשטאַנען און גע-פרעגט קשיות און דער רבי האט איהם געגעבען צו פארשטיין, און אייניגע האָבען נישט פארשטאַנען און נישט געפרעגט.

ביי ר' יודל מלמד האט אַ בחור געלערנט ביז ער איז אַלט געוואָרען 15—16 יאָהר. אייניגע זענען געבליבען אין דער היים און

פארגעזעצט לערנען, און אייניגע זענען געפארען אין דער ישיבה לערנען. ר' יודל איז געווען אן ערליכער איד און דער שיניעווער צדיק האט איהם גענומען קיין שיניעווע צו זיין דער מלמד צו זיינע זין. ר' יודל מלמד איז געווען אן אויסערגעוויינליכער מענטש. זיינע חברים די גבאים ר' אשר מלמד און ר' יודל וויינשטיין זענען אויך געווען ערליכע אידען און האבען געמאכט זייער ארבעט פאר חברות מיט די הייליגסטע כוונות, אבער ר' יודל גאלדמאן האט געהאט גאר א סך מידות טובות. ער איז געזעסן און געלערנט מיט זיינע תלמידים א גאנצען טאג און איז אויסגעמאטערט געווארען פון רעדען אויפ'ן הויכען קול, און דאך אויב ער איז געוואויר געווארען אז איינער איז קראנק האט ער קיינמאל נישט געפעלט מיטצוגיין מבקר חולה זיין. מיט זיינע תלמידים איז ער אומגעגאנגען אויף דעם בעסטען און פריינטליכען וועג. אלע האבען איהם ליב געהאט. אין בית המדרש איז ער א גאנץ יאָר געווען זעהר א שטילער איד און א באשיידענער מענטש, נאָר ווען עס איז געקומען פורים צייט איז ער גאר געווען אן אנדערער. ביים דאווענען האט ער אויסגעלאזט יעדעס קאפיטעל העכער פאר אלעמען, און פון זיך געלאזט הערען ביי יעדער געלעגענהייט, און געזאגט זעהר וויציגע תורה'ס. זיינע אלע רייד זענען געווען פרייליכע און האט אריינגעברענגט אלעמען אין א פרייליכע שטימונג.

* * *

דעם פינפטען מלמד האט מען גערופען ר' משה דעם שוחט'ס. אויך ער איז געווען א גמרא מלמד און געלערנט מיט בר מצות בחורים. ער איז געזעסען און געלערנט פלייס, און אליין איז ער געווען א שטילער און ערליכער איד און א גרויסער תלמיד חכם. אויך ביי איהם האבען די בחורים געלערנט ביז זיי זענען אלט געווארען 15—16 יאָהר. אין סטראפאקאוו איז געווען א מלמד מיט דעם נאָמען ר' בעריש'ל מלמד. אזוי האט מען איהם גערופען. ביי איהם האבען געלערנט אינגלעך און מיידלעך פון אַרימע בעלי מלאכות. אליין איז ער געווען א טייערער און ליבליכער און א זעהר פריינטליכער מענטש, און א גרויסער צדיק. עס איז געווען א מחיה מיט איהם זיך צו באגעגענען

דער מלמד פאר חתן בחורים האט געהייסען ר' משה שענפעלד.

ער איז געווען דער דריטער דיין ביי דין תורה'ס און האט געלערנט מיט די רייכערע בחורים. ער איז געווען זייער רבי און חבר. ער איז געווען א גאון אין לערנען און זעהר א קלוגער מענטש אויך אין וועלמליכע ענינים. מיט איהם האבען די בחורים פארברענגט ביי צו זייער חתונה.

נאך איין מלמד איז געווען מיט דעם נאמען ר' יוסף רחל'ס. זיינע תלמידים זענען געווען די זין פון די שוהל אידען וואס האבען פארלאנגט ער זאל מיט זיי לערנען דייטש, דאס חומש און פסוק אויף דייטש און אויך שרייבען דייטש. אליין איז ער געווען אן ערליכער איד, און האט אויך געקענט דייטש.

די שמשים אין סטראפאקאוו

די שמשים אין בית המדרש זענען געווען זעהר גרויסע ערליכע אידען. זיי האבען געמאכט זייער ארבעט בשלימות. איינער האט גע- הייסען ר' אברהם שמש און דער אנדערער ר' יעקב שמש. ר' אברהם שמש האט מען באוואונדערט, ווייל זיין הכנסה איז געווען זעהר א קליינע און ער האט אויפגעצויגען א זעהר שיינע פאמיליע, און מ'האט קיינמאל נישט געהערט ער זאל זיך מתנצל זיין.

ר' יעקב שמש האט אויך געהאט א קליינע הכנסה, און דאך האט ער משמח געווען אלעמענס שמחות מיט זיין נגינה. אויך יום טוב ביי ר' איציק הערש'ס טיש האט ר' יעקב שמש משמח געווען דעם עולם, און אליין האט ער געלעבט אין דחקות.

אין בית המדרש האט מען אין פריערדיגע דור געהאט אויך א חסידישען חזן, ר' מענדל הירש איז געווען זיין נאמען. מיר האבען איהם נאך געזען אלס אלטער איד און מ'האט אויך געזען זיין צידקות, זיין ערליכקייט און זיין איידעלקייט. ער האט אלעמאל געהאט א שמיכל אויף זיין פנים. אויך האט מען געקענט מערקען אז ווען ער איז געווען יונג האט ער אוודאי געקענט שוין זינגען. א שיינער און ליבליכער איד איז דאס געווען. זיין עלטסטער זון איז געווען חזן און שוחט אין טרעבישאוו, און געהאט א שיינע פאמיליע. די איבעריגע קינדער זענען צעשפרייט אין אנדערע שטעט.

אין אונזער דור האָט מען נישט באַדאַרפט קיין חזן, ווייל דער רב ר' שלום האָט זעהר שיין געדאווענט און זיין זון הרב ר' מענדעלע איז געווען גאָר אַ גוטער בעל תפילה. אויך דער אַלטער שוחט ר' ישראל לייב, ער איז שוין געווען אין די אַכציגער יאָהרען און האָט נאָך געהאַט אַ חזקה צו דאווענען ימים נוראים פאַר'ן עמוד. אויך דער יונגער ר' יואל שוחט איז געווען אַן ערשטקלאַסיגער דאווענער. ווען ער האָט געדאווענט און זיין זון יהושע לייזער מיט זיין ברודער נפתלי האָבען אונטערגעהאַלטען האָט דער עולם גאָר אָנגעקוואַלען. עס האָבען נישט געפֿעלט קיין יונגע לייט וואָס האָבען געקענט שיין דאווענען און שיין זינגען.

איך וויל אגב דערמאנען אַ דריטען שוחט, ר' מאיר שוחט, אַן ערליכער איד און שטילער מענטש. ער איז געווען אין סטראפאקאוו אַלע זיינע יאָהרען און אויפגעצויגען אַ שיינע פאַמיליע. זיינע קינדער האָבען געוואוינט אין אַנדערע שטעט.

די מלמדים פון פריערדיגען דור וואָס האָבען געלערנט מיט אונזערע טאַטעס זענען געווען: ר' משה'לע גוטמאַן, גערופען האָט מען איהם ר' משה'לע באַקשער ווייל ער האָט געוואוינט אין דעם דאָרף באַקשע. ער איז געווען דער גמרא מלמד. — ר' שמעון עטקעס און ר' שמעון ר' אברהם'ס. זיי זענען געווען גרויסע ערליכע אידען און תלמידי חכמים. מען פלעגט דערציילען אַ סך קלוגע מעשיות פון זיי.

* * *

די פאַרשידענע חברות

אין סטראפאקאוו זענען געווען חברות מיט די נעמען: חברה ביקור חולים, און פאַר אַ סך יאָהרען זענען געווען די גבאים ר' אשר מלמד, ר' יודל וויינשטיין און ר' יודל מלמד. די דריי גבאים זענען געגאַנגען מבקר חולה זיין אַלע קראַנקע, די אַרימע קראַנקע האָבען זיי געהאַלפֿען מיט געלט, מיט רפואות, מיט עצות, און די וואָס האָבען נישט געדאַרפט קיין געלט שטיצע, האָבען זיי נאָר געגעבען עצות און זייער עצה איז זיך אַ סך מאָל צונאָן געקומען, ווייל זייער ערפאַרונג האָט זיי אַ סך געלערנט.

די גבאים פון דער חברה תלמוד תורה זענען אויך געווען ר' יודל וויינשטיין און ר' יודל גאלדמאן. זיי האבען אכטונג געגעבען אז אלע קינדער פון די ארימע פאמיליעס זאלען גיין אין חדר. און אויב די עלטערן קענען נישט באצאהלען מלמד געלט האבען זיי געשאפען דאס געלט.

עס איז געווען א חברה הכנסת כלה. זיי זענען געווען זעהר מעטיג ביי ארימע חתונות עס זאל אלעס זיין צום עסען און טרינקען און זיי האבען געזען עס זאל לוסטיג זיין, אז אלע מחותנים און געסט זאלען זיך משמח זיין, און געזארגט אז חתן וכלה זאלען האבען געלט אנצופאנגען זייער באלעבאטישקייט.

עס איז אויך געווען א חברה תיקון ספרים, ווייל אין סמראפ-קאווער בית המדרש איז געווען מויענטער ספרים און די בחורים אין מיין צייט האבען מסדר געווען די ספרים און ארויפגעקלעפט א צע-טעלע מיט דעם נאמען פונעם ספר און מיט אותיות וואס באצייכענט דאס ארט וואו דאס ספר דארף ווערען אוועקגעשטעלט. די גבאים האבען געפונען אז ארים אינגעל וואס זיין עובדה איז געווען אראפ-צונעמען די ספרים פון די טישען און זיי צוריקשטעלען אין ריכטיגען ארט. ער האט פונעם גבאי געקריגען באצאהלט. פאר א געוויסע צייט איז דאס געווען מיין אויפגאבע צו זען אז די ספרים זאלען זיין אין בעסטען ארדענונג, און איך האב עס געהאלטען פאר א מצוה. די ספרים זענען טאקע געשטאנען אין בעסטען ארדענונג.

די מתפללים פון דער שוהל

אין סמראפאקאו איז אויך געווען א שוהל און מ'האט געדאווענט נוסח אשכנז. דער ערשטער איינדרוק ווען מ'איז אריינגעקומען אין שוהל האט געצויגען די אויפמערקזאמקייט די מזרח וואנט. מען האט געזען פארמעגליכע אידען שיין געקליידעט, נישט חסידישע קליידונג ווי אין בית המדרש, נאר מאדערן געקליידעט. א פרעמדער וואלט געקענט מיינען אז דאס זענען אמת'דיגע דייטשען, אבער אין אמת'ן זענען זיי געווען פרומע ערליכע אידען, און גערעדט א היימיש אידישע שפראך. זייער באשעפטיגונג איז געווען שיינע גרויסע געוועלבען מיט

פארשידענע סחורות וואָס וואָלט געפאָסט אין אַ גרויסער שטאָט, ווי צום ביישפּיל עסענוואַרג, תבואות, און אייזענוואַרג, און דאָס געשעפט איז געגאַנגען אויף אַ גרויסען מאַסשטאַב. דער ערשטער וואָס האָט געגרינדעט אזאָ געשעפט איז געווען ר' נפתלי שטאַרק. געפירט גע- וואָרען איז דאָס געשעפט פון זיין איידעם הער פרידמאַן. אין די היים איז געווען אַן אמת'דיג כשר הויז ווייל זיי זענען געווען אָפּגעהיטענע אידען. דער צווייטער איידעם האָט געהייסען וויינבערגער. אויך ער האָט געהאַט אזאָ געשעפט, נאָר אויף אַ קלענערן מאַסשטאַב. אויך זיין אויסזען איז געווען מאַדערן און געפירט זיך ווי אַ מאַדערנער מענטש. אויף איהם האָט מען געזאָגט אז ער איז געגאַנגען אין אַ ישיבה און האָט אויך געקאָנט אַביסעל לערנען. אויך זיינע קינדער האָט ער געגעבען אַן עכט אידישע ערציאונג.

ר' בערמשע קאלבערט האָט אויך אויסגעזען צו זיין אַ מאַדער- נער איד. לויט זיינע מאַניערן און רעדען איז ער טאָקע געווען אַ זעהר איידעלער מענטש. ער איז געווען אַ זאָלץ סוחר. ער האָט פאַר- קויפט זאָלץ צו אַלע געוועלבען פון דער געגענט און אויך צו די גוים פון די דערפער. זיין געשעפט האָט איהם נישט געהאַלטען צו זיין פאַרנומען אַלע טאָג, איז ער געווען אפילו אין די וואַכען טעג געקליידעט זעהר שיין און זיך געלעבט אַ רוחיג לעבען און אַ שמרענג פרומער איד.

* * *

ר' חיים פרידמאַן, אַ זעהר שיינער מענטש אין מאַדערנע קליי- דער, און אַלעמאָל איז ער געווען פאַרפּוצט, ווייל ער האָט נישט געהאַט צופיל צו טאָן אין זיין געשעפט. זיין פרוי האָט געבאַקען לעקער און לעקעכלעך און זיינע טעכטער האָבען איר אַרויסגעהאַלפּען. זיין אַרבעט איז געווען אויב ווער איז געקומען קויפּען האָט ער פאַר- קויפט, און דאָס איז נישט געווען אַ רעש'דיג געשעפט. ער האָט געהאַט גענוג צייט צו שטיין אין גאָס און רעדען וועגען וועלטס גע- שעענישען. אין דער זעלבער צייט האָט ער געהאַט שיין פרנסה. זיינע טעכטער זענען געווען אַמשענסמען געקליידעט, און אויך זיינע אינגלעך זענען געקומען אין שוהל זעהר שיין געקליידט. דאָס הויז איז געווען אַן אמת'דיג כשר הויז. זיין אַלמער טאָטע ר' יצחק יוסף האָט געהאַט אַ באָרד מיט פּיאַות און איז געווען אַ חסידישער איד.

ר' וואלף שעהן, אויך ער האט געהאט א גוט געשעפט פון מאכאק. דאס איז געווען מיט א רעגירונגס ערלויבניש און די רעגירונג ערלויבט נאך איינעם פון א גאנצער געגענט צו האבען אזא געשעפט, און נאך ער קען פערשלייסען צו קליינע סוחרים די מאכאק ארטיקלען. האט מאקע דער הער שעהן געמאכט גוטע געשעפטען און ער האט זיך שוין געוויצעלט וועגען אידישקייט, און וואלט זיך שוין ערלויבט אפצוגייגען און מוותר זיין אויף אייניגע זאכען, אבער זיין פרוי איז געווען א צדיקת און האט געהאלטען א שטרענג אויג אויף די מעכטער און זין, און מ'קען זאגען אז אלעס איז געווען כשר אין הויז. קיין חילול שבת האט מען ביי זיי קיינמאל נישט געזען, און אויך ער ר' וואלף האט אפילו א ווייץ נישט ארויסגעערעדט אין זיין פרוי'ס געגענט-ווארט, ווייל ער האט נישט געוואלט ערגערן זיין פרוי. דאס הויז איז געפירט געווארען ווי ביי א מלכות, און די קינדער האבען אויסגעזען ווי מלכות'דיג שיין.

דאס זענען געווען די אידען וואס האבען באשיינט די מזרח וואנט פון דער שוהל. עס איז אבער אויך געווען קלענערע געשעפטס לייט וואס זענען נישט געזעסען אויבען אן און זענען געווען אויך גאנץ בכבוד'יגען אידען און געמאכט גוטע געשעפטען, און אויך געווען מאדערן געקליידעט. אלע זענען געווען שטרענג ארמאדאקסישע בעל הביתישע פרומע אידען.

אלע בעלי מלאכות האבען געדאווענט אין שוהל, און אויך זיי זענען געווען מאדערן געקליידעט. אלע אן אויסנאם זענען געווען שטאלצע בעל הביתישע און פרומע אידען. נאך די וואס האבען געהאט גרעסערע פאמיליעס זענען געווען ארימע, ווייל ארבעט האט זיך נישט גענוג באצאהלט. קיין בני תורה זענען זיי נישט געווען אבער ערליך און שטרענג אידיש זענען אלע געווען. שבת נאכ'ן עסען זענען די אידען געקומען זאגען תהלים אין שוהל. און נישט נאך די עלטערן זענען געווען ערליכע און פרומע אידען. זיי האבען אויך זייערע זין און מעכטער אויפגעצויגען צו זיין שטרענג אידיש, און אויב אייניגע

פון זייערע זין און טעכטער זענען געקומען קיין אמעריקע האבען זיי געזוכט צו מאַן אידישע שידוכים און געפירט א אידיש בעל הבית לעבען.

ר' מאיר שוסטער איז געווען אין אמעריקע, און נאך א קורצער צייט איז ער אהיים געקומען. ווען איך האב מיך געגרייט צו פאָהרען קיין אמעריקע. בין איך געגאנגען אים פרעגען וויאזוי אידען לעבען דארט? האט ער מיר געגעטפערט בזה הלשון: אידען ארבעטען זייער שווער, און עס איז שווער צו זיין א איד. עס איז א שאד אז די זאָלסט פאָהרען אהין, וועסט ווערען אויס פרומער בחור. א שאד. איך וועל בעסער עסען ברויט אין דער היים, ווי עסען פלייש אין אמעריקע". — אזוי האט גערעדט אן ארימער שוסטער אין סמראפאקאוו. אין דער שוהל איז אלע יארען געווען א חזן מיט משוררים, און נאך א חזן אן ערליכער איד האט געקאנט דארט האַלטען די שטעלע. אויך די משוררים זענען געווען גוטע אינגלעך. ווער עס ווייסט פון דעם חסידישען סמראפאקאווער איד ר' יוסף זאָבער, ער איז געווען איינער פון די בעסטע משוררים ביים חזן. א סך מאל ווען ער האט געזונגען זענען א סך פון די בית מדרש אידען געשטאנען ביי די פענסטער און געהערט ווען ער האט געזונגען.

די אידען פון דער שוהל האבען זעהר אפט געבעטען ר' יצחק הערש דעם דיין ער זאל דאווענען אין שוהל און פאר זיי האַלטען א דרשה. זיי האבען א גרויסע הנאה געהאט פון זיינע דרשות.

א שריפה אין סמראפאקאוו

אין ניו יארק, אין דעם יאָהר 1966 איז געווען געמאלדען אין די צייטונגען, אז א יונגע פרוי איז געוואָרען געשאַסען פון א מערדער אין מיטען גאס און אין מיטען מאָג, אין דער געגענווארט פון א סך מענטשען, און זי האט געשריען און געבעטען מען זאל איר העלפען און קיינער פון די צושויער איז נישט געקומען צו הילף. פרעגט זיך פארוואס איז דאס אזוי? איז דער תירוץ, ווייל יעדער האט זיך אין זינען, און ווייל זיך נישט מישען אָדער נעמען אן אינטערעס אין די ליידען פון זיינע מיט-מענטשען. ווייל איך דא איבערגעכען א גע-

שעהעניש וואס איז געשעהן אין סטראפאקאוו, צו ווייזן אז דארט האבען מענטשען יא געטראכט איינער פאר דעם אנדערען. ווי שוין געזאגט פון אנפאנג אז איך האב געוואוינט ביי מיין זיידע און באבע, און מיין זיידע פלעגט אוועקפארען פאר א וואך, צוליב זיינע געשעפטען, און אהיים געקומען פרייטאג. האט איינמאל אין מיטען זומען, און מיין זיידע איז נישט געווען אין דעם היים, וועקט מיך באבע ע"ה אויף אין מיטען נאכט, איך זאל ארויסגיין און זעהן אוואו עס ברענט, ווייל זי הערט ווי מ'שרייט „פייער“. איך בין ארויס צום גאס און זעה ווייט פון אונזער הויז ברענט א הויז, און באלד ברענט א צווייטע און א דריטע. קום איך אריין און פארצייל די באבען וואס איך האב געזעהן. זאגט זי צו מיר, מיר מוזען איינפאקען אלעס וואס מיר קענען און ארויסטראגען אין גארטען צווישען די בויער, ווייל מיר קענען נישט וויסען, און עס קען מעגליך זיין דאס פייער זאל קומען דא אויך.

און ווי מיר האבען איינגעפאקט עפעס, האב איך עס באלד ארויסגענומען צווישען די בויער, און איך זעה אז די שכינים טוען אויך אזוי, בין איך באלד אריינגעגאנגען אין הויז, און גענומען איינפאקען נאך זאכען, ווי דעם זיידענס בעקישעס, כאלאמען, שמריימעל, פייקעס און דעם טילעך. און די באבע האט אויך צוזאמען געפאקט זאכען, און איך האב דאס אלעס ארויסגעטראגען און בין ווידער אריינגעקומען און ארויסגעטראגען זאכען וואס די באבע האט איינגעפאקט, בין איך און מיין באבע מיר געווארען און מיר האבען מער נישט געקענט רעטען די איבעריגע זאכען, ווייל מיר זענען געווארען אויסגעשעפט פון אונזערע כוחות.

און פון די געשרייען פון די שכינים הערען מיר אז דאס פייער איז שוין גאר נאענט, און מיר האבען גארנישט געקענט טאן. אבער ווי א מלאך פון הימעל קומט אריין ר' בעריש'ל מלמד און פרעגט מיין באבען, וואו האלט איר? און מיין באבע ווייזט אים אן די זאכען וואס עס איז דא און מיר האבען נישט קיין כח עס ארויסצונעמען. ר' בעריש'ל האט זיך גענומען צו די ארכעס און ער האט אלעס ארויסגעטראגען אין גארטען צווישען די בויער, און אויך איך און מיין באבע זענען ארויס פון הויז און זיך געזעצט אויף אונזערע זאכען.

עם האָט נישט גענומען לאַנג און דאָס פייער איז געקומען און פאַרברענט אלע הייזער, און מיר זענען אזוי געווען אַ גאַנצע נאַכט אין גאַרמען. דורך די צייט האָב איך געפרעגט מיין באַבען ווי קומט עפעס ר' בעריש'ל מלמד דאָ, ער וואוינט דאָך אזוי ווייט אַוועק פון אונז, און ווי האָט ער געקענט אליין אַרויסטראַגען די אלע זאַכען, ער איז דאָך אליין אַ שוואַכער אַלטער איד? און זי האָט מיר געענטפערט, דאָס איז נישט געווען ר' בעריש'ל, דאָס איז געווען אַ מלאך.

דער פייער איז ענדליך איינגעשטילט געוואָרען, און אין דער פריה זענען אונזערע שכינים צוגעגאַנגען צו זייערע הייזער, און געזען אַז נאָר דער דאָך איז ביי זיי געווען פאַרברענט, אַבער די וואוינגג קען מען אַרומרוימען, און דאָס וואָס זיי האָבען געמאַן. אַבער אונזער הויז איז אינגאַנצען געווען פאַרברענט.

אַרום מיטען טאָג זענען שוין אונזערע שכינים געווען צוריק אין זייערע הייזער, אַבער איך מיט מיין באַבען זענען געבליבען מיט אונזערע זאַכען און נישט געהאַט אַוואו צו גיין, מיר האָבען געטראַכט וואָס טוט מען?

און ווידער, ווי אַ מלאך פון הימעל איז אַנגעקומען ר' זלמן יוסף דעם דיין'ס שווער, מיט אַ גוי וואָס האָט געהאַט אַ פערד און וואָגען, און אונז גענומען צו זיך אין זיינע שיינע אויסמעביליטע צימערען, אין זיין רייכע הויז, און מיר האָבען געפילט ווי ביים קיסר אין פאַלאַץ, מיר זענען אַוויילע אזוי געזעסען און מורא געהאַט צו טרעטען אויף די טייערע טעפּיכער, אַבער זיין פרוי די צדיקת, מלכה גאַטליעב האָט פאַר אונז געמאַכט עסען, און מיט אירע פריינדליכע רייד האָט זי אונז געמאַכט פילען זעהר גוט, און מיר זענען געבליבען וואוינען ביי די גוטע מענטשען ביז נאָך סוכות.

מיט אַ וואָך שפעטער, ווען מיין זיידע האָט געזען ר' בעריש'ל מלמד, און געגעבען איהם אַ יישר כוח פאַר העלפען אונז, האָט ער פאַרציילט דאָס ער מיט זיינע שכינים האָבען געזען דער ווינט בלאַזט נישט צו זייערע הייזער, האָבען זיי באַשלאָסען צו גיין העלפען די מענטשען וואָס זייערע הייזער וועלען ווי עס ווייזט אויס יאָ ברענען.

אן אינטערעסאנטער עפיזאד

איידער איך ענדיג מיין באשרייבונג פון דעם סטראפקאווער אידישען לעבען, גלויב איך עס איז ווערט צו פארשרייבען א פארסירונג, וואס איך בין געווען דערביי, און האב אליין אנטהאלט גענומען אין דערין.

איך דענק אז פון די פארסירונג קען מען האבען א באגריף ווי ערליך מענטשען זענען דארט געווען, אז אלעס האט מען געוואלט טאן „על פי תורה“, און דורך די עצה פון א בן תורה.

מלכה גאמליעכ, די יעצטיגע פרוי פון ר' זלמן יוסף וויינבערגער, האט געהאט א נישט פארהיירעטע טאכטער, רחמה. אין דעם סוכות ווען מיר האבען געוואוינט ביי ר' זלמן יוסף, און געגעסען אין סוכה מיט דעם צדיק ר' יצחק הערש דעם דיין, איז זי אריינגעקומען דעם ערשטען אויף דער נאכט פון חול המועד, ווען עס זענען געזעסען דער דיין און זיין שווער און מיין זיידע, און זי האט געבעטן מען זאל איר געבען אן עצה, מ'רעדט איר צוויי שידוכים פאר איר טאכטער, איין בחור איז א לערנער, און דער צווייטער איז א סוחר, ביידע פיינע משפחות און גוטע בחורים. און זי וויל זיך פארלאזען אויף די עצה וואס מען וועט איר געבען.

דער דיין ר' יצחק הערש האט דער ערשטער געזאגט, אז מען וועט ווארפען גורל, און מ'האט באגלד געשריבען צוויי צעטלעך און אריינגעלייגט אין א תומ, און איך האב ארויסגעצויגען דעם נאמען פון דעם זון פון ר' לייבוש טרייטעל דער סוחר. מען האט איר באגלד געזאגט מזל טוב, אין דער פריה אין בית המדרש האבען שוין אלע געוואוסט פון דעם שידוך, און מען האט געהערט זאגען מזל טוב אזוואו מ'איז נאך געגאנגען. און אלע אידען און אויך פרויען האבען זיך געפרייד מיט די בשורה טובה.

די ערליכע אידען פון אמאל

צו דעם שלום פון די געשיכטע פון סטראפקאווער אידיש לעבען. וויל איך איבערגעבען וואס איך האב בייגעוואוינט דעם סוכות, וואס מיר זענען געזעסען אין סוכה צוזאמען מיט דעם צדיק ר' יצחק הערש אומגעל דער סטראפקאווער דיין.

מיר פלעגטן אלע יארען זיצען אין סוכה מיט שכנים, און עס איז געווען א געווענליכע זאך, עס האט נישט געמאכט קיין באזונדערען איינדרוק, אנדערש איז עס אבער ווען מען זיצט צוזאם מען מיט אזא גרויסען צדיק.

פון אנפאנג ביים עסען, האט ר' יצחק הערש גארנישט גערעדט, נאר געווען פארטראכט, אוודאי קענען מיר נישט האבען קיין ידיעה וואס אזא גרויסער תלמיד חכם האט אינוינעם, מיר קענען זיך נאר פארשטעלען אז ער טראכט פון תורה! נאר איידער ער איז פארטיג געווארען מיט די סעודה האט ער יא געזאגט א גלייך-ווארט פון א רבי'ן, און מיט דערמיט האט ער אנגעפאנגען א שמועס, און זיין שווער ר' זלמן יוסף האט שוין עפעס געזאגט, און מיין זיידע ר' יודל וויינשטיין האט שוין געהאט וואס צו זאגען.

נאך דעם בענטשען זענען אלע ארויס פון סוכה נאר ר' יצחק הערש איז געווען דער לעצטער ארויסצוגיין, איך האב געוואלט זעהן וואס ער טוט ווען אלע זענען ארויס, האב איך געזען ווי מיט גרויס כוונה און מיט טרערען אין די אויגען ענדיגט ער דאס בענטשען און ביים ארויסגיין האט ער אפגעווישט די אויגען פון זיינע טרערען. אזוי האט ער זיך נוהג געווען אלע מאל נאך א סעודה.

שמיני עצרת מיט רבי יצחק הערש אמפעל זצ"ל

ביי אונז איז געווען דער מנהג אז שמיני עצרת מאכט מען קידוש אין סוכה און עסען אין הויז, און נאך דעם עסען די סעודה גייט מען זיך געזעגענען מיט די סוכה, מיט עסען פירות און מיט זאגען יהי רצון, בין איך געווען נייגעריג צו זען ווי ר' יצחק הערש געזעגענט זיך מיט די סוכה, און אויך דאס מאל איז ער אליין געבליבען, און איך האב געזען ווען ער האט געזאגט דעם יהי רצון, האט ער געצויגען די ווערטער מיט גרויס כוונה און מיט גרויס געוויין האט ער געקושט אלע פיר ווענט. און ווען ער איז ארויסגעגאנגען פון סוכה האט ער זיך אפגעווישט די טרערען פון זיין פנים און איז געגאנגען אין הויז אריין. וואס עס האט אויף מיר געמאכט א רושם און איך וועל דאס נישט פארגעסען.

עם איז אויך געווען א מנהג, אלע יום טוב זענען זיינע חסידים געקומען צום מיש באלד נאך דעם עסען, און די וואס זענען פרי פארטיג געווארען מיט זייער סעודה אין דעם היים, זענען צו ערשט געקומען, האבען שוין אידען אנגעפאנגען קומען, ר' יצחק הערש האט שוין אויך אנגעפאנגען זאגען תורה. און ווען אויך מער אידען זענען געקומען, און צווישען זיי איז געווען ר' יעקב שמש, האט ער אנגעפאנגען א זמר, און ווען ער האט געענדיגט דעם זמר, האט ר' יצחק הערש אנגעפאנגען זאגען תורה, און צווישען האבען אידען איינגערוימט צו ר' יעקב שמש ער זאל ברענגען וויין.

און איידער ר' יצחק הערש האט געענדיגט די דרשה איז ר' יעקב שמש געקומען מיט די וויין, און מיט געזאגט האט מען אויסגעטיילט די וויין, און עס איז געווארען א געמיש פון זאגען לחיים איינער דעם אנדערען און מיט זמירות און מיט רקידה. און ווען דאס האט זיך איינגעשטילט, האט ר' יצחק הערש געענדיגט די תורה פון וואס ער האט מפסיק געווען, און ר' יעקב שמש איז ווידער געגאנגען ברענגען וויין, און ווידער דאס זעלבע, געזונגען, געזאגט לחיים, רקידה, און תורה, ביז פארנאכט איז ר' יצחק הערש אריין אין א חדר זיך מכין צו זיין און איבערבייטען זיינע מלבושים, און דער עולם האט געווארט, און ווען ר' יצחק הערש איז אריין געקומען האט מען געדאווענט מנחה, עס האט זיך שוין געציגט דאס דער טאג איז אריבער, און די צייט איז געקומען צו גיין אין בית המדרש דאוונען מעריב און צו הקפות.

ר' יעקב שמש האט אנגעפאנגען צו זינגען און דער גאנצער עולם האט מיט געזונגען, און ר' יצחק הערש האט זיך געלאזט אין וועג צום בית המדרש, און אלע זענען נאך געגאנגען. עס האט אויסגעזען ווי כמעט אלע אידען פון שטאט זענען דא אין דעם מארש און אויך די בחורים גרויסע און קליינע אלע האבען געזונגען, און מען איז געגאנגען מער ווי האלב וועג צום בית המדרש. זענען גרויסע בחורים אקעגען געקומען מיט ספרי תורות אין זייערע הענט און ארומגערינגעלט ר' יצחק הערש'ן און זינגענדיג גע-קומען צום בית המדרש, און אלע זענען שטיל געווארען אריין-גייענדיג, און יעדער איד איז געגאנגען אויף זיין פלאץ!

און ווער עס האט די שמחה נישט בייגעוואוינט האט נישט געזען אן אמת'ע שמחה מיט אזא כבוד.

אזוי האבען סטראפקאווער אידען געגעבען כבוד די תורה און דעם גבירא רבא וואס איז עוסק בתורה.

* * *

ביי די געלעגענהייט פאסט זיך צו דערציילען א פאסירונג וואס די צייט ברענגט ארויס, און פון וואס א איד קען לערנען א מוסר השכל.

אין סטראפקאוו איז געווען א איד מיט דעם נאמען ר' אייזיק, געווען איז ער זייער א פרומער און ערליכער איד, פינאנציעל איז ער געווען אן ארימער איד, אבער ער האט געהאט דריי שיינע געראטענע טעכטער, און השי"ת האט אים צוגעשיקט דריי געראטענע איידעם, איינער האט געהייסען ר' נפתלי הירש, ער איז געווען דער משמש פון דער שול, ער איז געווען זייער אן ערליכער שטילער מענטש און האט זיך אויך פארנומען מיט ספרות, זיינע תפילין האבען געהאט א שם איבער אונגארן אלס די בעסטע געשריבען פון א מומחה און ערליכער איד.

דער צווייטער איידעם האט געהייסען ר' שלמה יוסף וויינבערגער, אויך ער איז געווען אן ערליכער חסידישער איד און א פעאייגער סוחר וואס האט געמאכט א בכבודיג לעבען פאר זיין פאמיליע, אים האט השי"ת באגליקט מיט אן איידעם מיט דעם נאמען ר' ברוך גרינפעלד, וואס האט גע'שמ'ט אלס גרויסער תלמיד חכם און גרויסער בעל מנגן. ווער עס האט מיט אים גערעדט אין לערנען האט באוואונדערט זיין קענטעניש אין תורה, און ווער עס האט אים געהערט דאוונען האט באוואונדערט זיין אנגענעמע שטימע און מתיקות'דיגע נגינה.

דער דריטער איידעם איז געווען ר' משה וויינשטיין, א גרויסער ערליכער פרומער איד, ר' משה איז געווען א סוחר און האט גע'האנדעלט מיט פארשידענע סחורות און האט געמאכט א בכבודיג לעבען פאר זיין פאמיליע.

ער האט געהאט פיר קינדער צוויי זין און צוויי טעכטער אלע זענען געווען געראטענע און קלוגע, די צוויי זין מיט איין טאכטער

מער האבען געמאך גוטע שידוכים און האבען חתונה געהאט. מיט די אנדערע מאכטער האט ער געהאט שוועריגקייטען וועגען א שידוך, האט זיך געמאכט א סיבה און א בחור איז געקומען פון א גאליציאנער שטאט, געווען איז ער זייער א פרומער, און ווען מ'האט מיט אים גערעדט וועגען שידוך מיט די מאכטער, האט ער נישט לאנג גע-מראכט און ער האט איינגעשטימט צום שידוך, און מ'האט כאלד געשריבען תנאים און מיט גאר א קורצער צייט איז געווען די חתונה. דער נאמען פונ'ם חתן איז געווען ר' געציל פרידמאן. ווי געזאגט ער איז געווען זייער א פרומער, געדאווענט און געזאגט תהלים און אריינגעקוקט אין א ספר, אזוי האט ער פארברענגט יעדען מאג אין דער וואך, זיין פרוי חוה האט כאלד געזען דאס איר מאן וועט קיין פרנסה נישט געבען פאר איר, האט זי באשלאסען זי אליין וועט זיך נעמען האנדלען אויף צו מאכען פרנסה פאר איר פאמיליע. מיט דער צייט האט זי געהאט צוויי זין און איין מאכטער, אבער איר מאן האט קיינמאל נישט געמראכט און נישט גערעדט צו קיינעם פון וואנעט זיין פרנסה קומט, גאר אנגעגאנגען מיט זיין ארבעט, געזאגט תהלים און אריינגעקוקט אין א ספר און גע-קומען אהיים אין צייט צו עסען, און זי איז געווען די פרנסה גע-בערען, און האט אויפגעצויגען אירע קינדער אויף דעם שענסמען אופן. מיט דער צייט האט ר' געציל באקומען א צונאמען געציל דער במלך. אבער אין די מלחמה יארען האבען זיי גלייך מיט אלע אידען איבערגעלעבט די טראגישע איבערלעבענישען פון וואנען נישט אלע האבען געהאט דאס גליק צו בלייבען לעבען.

נאר יעצט איז דא אין ניו יארק צוויי אייניקלעך פון ר' געציל און חוה, א שיינער יונגערמאן, הויך געוואקסען און הויך געבילדעט מיט'ן טיטול „רב“, ער פארנעמט זייער א בכבוד'יגע שמעלע אלס מנהל פון א ישיבה קטנה, און די בעלי בתים גיבען אים כבוד ווייל זיי פילען זיך גליקלעך אז זיי האבען אזא פעאייגען יונגערמאן פאר זייערע קינדער. און אויך זיין שוועסטער איז א געלערנטע און פארנעמט אויך א בכבוד'יגע שמעלע אין א אידישע שולע. אויך איר מאן איז אנגעשמעלט אלס מנהל אין אן אנדערע ישי-בה קטנה.

אויך דא זעהן מיר בפירוש אז השי"ת פירט די וועלט בהש-
נחה פרטית.

* * *

אין דעם יאר תרס"ג (1903) האט פאסירט אין סמראפקאוו
זעהר נישט קיין פרייליכע זאך, איך דענק אבער, אז פאסירט האט
עס, דארף עס זיין פארשריבען צו די געשיכטע פון סמראפקאוו,
למען האמת.

עס האט געלעבט א פאמיליע אין סמראפקאוו וואס דעם
מאנ'ס נאמען האט מען גערופען ר' חיים לייב. זייער פאמיליע
נאמען געדענק איך נישט, ווייל מ'האט גאר זעלטען דערמאנט
זייער פאמיליע נאמען. די פאמיליע איז בעשטאנען פון ר' חיים
לייב מיט זיין ווייב, און א פארהייראטע טאכטער מיט איר מאן
און א קליין מיידעלע. געווען זענען זיי זעהר ארעמע מענטשען,
וויפיל איך געדענק האבען זיי געלעבט פון צדקה. ר' חיים לייב
איז געווען אן אלטער איד און א גרויסער תלמיד חכם. ער פלעגט
קומען אין בית המדרש צום צווייטען מנין, און איז געווען אין
טלית און תפילין ביז אין האלבען טאג. ווען א איד האט געהאט
יארצייט און האט געברענגט תיקון (לעקאח און בראנפען), האט
ער אוועקגעלייגט פאר זיך א גלעזעל בראנפען מיט איבערבייסען
אויף א געוויסען ארט צווישען די ספרים, און ווען ער האט אפ-
געדאווענט האט ער זיך נוהג געווען צו זיצען און לערנען ביז
ארום נאך 12 מיטען-טאג, און אויסטאן דעם טלית און די תפילין
און אויסטרינקען דאס ביסעל בראנפען און פארבייסען מיט וואס
ער האט געהאט.

אין טאג האב איך געזען ווי א אינגעל וואס האט געלערענט
מיט מיר ביי איין רבי'ן, האט געייאלט האבען שפאס מיט ר' חיים
לייב'ן, האט ער נאכגעשפירט וואו ער לייגט אוועק דאס ביסעל
בראנפען, און ווען ר' חיים לייב האט נישט געזען האט ער דאס
צוגענומען און באהאלטען אויף אן אנדער ארט. און ווען ר' חיים
לייב איז געווען גרייט צו נעמען עפעס אין מויל אריין, און צו-

געגאנגען זיך נעמען דאס ביסעל בראנפען, און ער האט דאס נישט געטראפען, האב איך געזען ווי ער גיט א קרעכץ, און ער קוקט זיך ארום און זוכט צו זעהן ווער עס מאכט אזא ביטערען שפאס מיט אים, און ער זעט ווי דער אינגעל קוקט אויף אים און לאכט, לאזט ער זיך גיין צו אים, לויפט ער אויף אן אנדער ארט, איז ער אים נאכגעגאנגען מערערע מאל, ביז ער איז פארשוואכט געווארען און נישט געקאנט מער גיין, האט ער זיך געזעצט אויף א באנק און שווער געאטעמט, דערנאך האט ער זיך געלייגט אויף דער באנק און זיין אטעם איז געווארען שווערער, ביז זיין לעצטען אטעם. ווען דער עולם איז געקומען צו מנחה, האט מען געזען אז ר' חיים לייב איז טויט. פארוואס האב איך געשוויגען? ווייל דער אינגעל איז געווען א סך שטארקער פאר מיר, און איך האב שוין געהאט פארזוכט זיינע קלעפ, בין איך אויך געווען אין טויט שרעק און נישט געוואוסט וואס צו טאן. די זאך האט געמאכט א פייני-ליכען איינדרוק אויף אלעמען, און אלע אידען האבען געטרויערט אויף די פאסירונג.

געענדיגט האט זיך די מעשה אויף דעם אופן: דער אינגעל איז געקומען קיין אמעריקע נאך אלס בחור, און האט זיך געפירט אידיש. ער האט געמאט א שיינעם שידוך און חתונה געהאט. זיינע געשעפטען זענען גוט געגאנגען און איז געווארען אן עושר. ער האט געזען זיינע קינדער זאלען לערנען און זיך פירען אויף אן עכטען אידישען וועג. ער האט געמאט גוטע שידוכים מיט זיינע קינדער. ער האט זעהר גוטע און פרומע איידעמס. נאכדעם האט ער פאר-לירען זיין עשירות מיט זיינע געשעפטען און איז, לא עלינו, קראנק געווארען אויף זיינע פיס און געליטען וואס ער האט נישט געקענט גענצליך ארויסגיין פון זיין וואוינונג פאר איבער 10 יאר, און איז געשטארבען, רחמנא לצלן.

די אויבענדערמאנטע פאסירונג האט אויף מיר אויך געמאכט א זעהר ביטערן איינדרוק, ווייל איך האב אליין דאס בייגעוואוינט, און מיין געוויסען פלאגט מיר, איך האב זיך דערטראכט אז מיט א קינד דארף מען לערנען אהבת ישראל גלייכצייטיג מיט אנדערע לימודים, ווייל די מדה וועט אים מאכען פאר א פולקאמענעם איד און מענטש.

ווי מיר האט א איד פארציילט אז שבת אין בית המדרש
זעהט ער א סך פריינדליכע אידען זאגען אים גוט שבת, און
מוצאי שבת קודש זאגען זיי איהם א גוטע וואך, און א גאנצע וואך
גייען זיי דורך זיין געוועלכ פון פרוכט און גייען קויפען אין אנדערע
געוועלבען, ווען זיי וואלטען געקענט קויפען ביי איהם דאס זעלבע
פרוכט פאר די זעלבע פרייז. און פארוואס טוען זיי דאס, עס פעלט
אהבת ישראל!

* * *

איך וויל מסיים זיין מיט א גלייך ווארט, וואס מיין גוטער
פריינד הרב שלום אקערמאן שליט"א האט מיר געזאגט, וואס ער
האט עס געהערט נאכזאגען פון הרב הצדיק ר' מנחם מענדעלע
האלבערשטאם זצ"ל, לעצטער רב פון סמראפקאוו:
ווען אידען זאגען „לך השם הצדקה“, זאגען זיי א שבת צום
„רבון כל העולמים“. זאגט דער רבי: אז רבנים זענען מתפלל, „לך“
— דו לערען די אידען דעם ענין פון „צדקה“, ווייל דו דארפסט
נישט אנקומען צו זייער צדקה. אבער „ולנו“ — מיר רבנים דארפען
אנקומען צו זיי פאר חיונה — „בושת הפנים“.

די יאָהרצייטען פון די סטראָפקאָווער רבנים

הרב ר' משה שעהנפעלד ז"ל, דער ערשטער רב אין סטראָפקאָו
נפטר בעיר ווראָנאָו בשנת תקפ"ו.

הרב רבי יקותיאל יהודא מייטעלבוים זצ"ל, צווייטער רב
בעל מחבר ספרי: ייטב לב, ייטב פנים, שו"ת אבני צדק
נפטר ו' אלול תרמ"ג, בעיר מאַרמאָרוש סיגעט.

הרב רבי חיים יוסף גומליב זצ"ל
בעמ"ח ספר טיב גימין וקידושין, נפטר ד' אדר תרכ"ז.

הרב רבי יחזקאל שרגא האַלבערשטאַם זצ"ל
בעמ"ח ספר דברי יחזקאל, נפטר ו' טבת תרנ"ט.

הרב רבי משה מייטעלבוים זצ"ל
נפטר כ"ד טבת תרנ"ו.

הרב רבי אברהם שלום האַלבערשטאַם זצ"ל
בעמ"ח ספר דברי שלום, נפטר יום א' דשבעות ת"ש.

הרב רבי מנחם האלבערשטאם זצ"ל
בעמ"ח ספר דברי מנחם, נפטר ו' אייר תשי"ד, בעיר ברוקלין.

הרב רבי יצחק צבי אמסעל זצ"ל
נפטר ט' שבט תרצ"ז.

הרב רבי שלמה ברוך טענענבוים זצ"ל
נפטר ה' אדר ראשון תרנ"א.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

